

Afryka

dla najmłodszych

materiały
dla nauczyciela

AFRYKA DLA NAJMŁODSZYCH – MATERIAŁY DLA NAUCZYCIELA

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	3
2. Definicje edukacji międzykulturowej	4
3. Milenijne cele rozwoju	6
4. Dylematy edukacji wielokulturowej dziecka przedszkolnego	7
5. Scenariusze zajęć i materiały dla nauczyciela	
a. Kto mieszka w Afryce	12
b. Afrykańskie domostwa	17
c. Mój dzień w Ugandzie - życie codzienne chłopca z Afryki	20
d. Stroje mieszkańców Afryki	27
e. Na arabskim targu	31
6. Informacja o Fundacji Edukacji Międzykulturowej i o stronie internetowej www.miedzykulturowa.org.pl	34
7. Lista załączników do scenariuszy	35

WPROWADZENIE

Teczka „Afryka dla najmłodszych – materiały dla nauczyciela” jest efektem dwóch projektów dotyczących Afryki: „Spotkanie – projekt edukacyjny o uchodźcach z Afryki” i „Afryka dla najmłodszych –teczka dla nauczyciela”, realizowanych przez Fundację Edukacji Międzykulturowej. Zawarte w pakiecie scenariusze są adresowane do dzieci w wieku od 6 do 10 lat. Poruszane są w nich zagadnienia związane z życiem codziennym, rodziną, edukacją, a także kulturą w krajach afrykańskich. Dzięki temu poznajemy Afrykę i mieszkających w niej ludzi w naturalnych sytuacjach życiowych, a nie w kontekście sensacji lub dramatycznych wydarzeń. W proponowanych Państwu materiałach znajduje się dużo konkretnych i sprawdzonych informacji, które mogą być przyswajane przez dzieci w trakcie gier i zabaw. Chcemy, by wiedza o ludziach, żyjących w innych częściach świata, kojarzyła się najmłodszym z ciekawymi zajęciami i dobrą zabawą.

Pakiet edukacyjny „Afryka dla najmłodszych – materiały dla nauczyciela” powstał w pierwszej kolejności z myślą o nauczycielach i innych osobach pracujących z dziećmi szukających możliwości rozszerzenia standardowych propozycji programowych o nietypowe zagadnienia. W pakiecie znajdują się wydrukowane przykłady scenariuszy zajęć, materiały pomocnicze do ich realizacji oraz elementy teoretyczne: defi-

nicje edukacji międzykulturowej, Milenijne Cele Rozwoju, artykuł dotyczący edukacji wielokulturowej w wieku przedszkolnym.

Przygotowując zawartość tej teczki, myśleliśmy o dzieciach, aby ich naturalna ciekawość świata mogła zostać przynajmniej w części zaspokojona poprzez kolorowe ilustracje, ciekawe gry i łamigłówki – rebusy, krzyżówki itp. Na luźnych kartkach umieściliśmy rysunki i zdjęcia oraz gry – puzzle i memo do pocięcia i ułożenia. Gry są wydrukowane na grubszym papierze. Można je też zafoliować, wtedy będą służyły dłużej. Ilustracje z teczki można swobodnie powielać, dzięki czemu będzie mogło z nich skorzystać więcej osób.

Więcej scenariuszy dotyczących Afryki jest dostępnych na płycie CD załączonej do tego wydawnictwa. Zachęcamy także do regularnego odwiedzania naszej strony www.miedzykulturowa.org.pl, gdzie znajdują się materiały poświęcone innym tematom i kontynentom. Są one systematycznie uzupełniane i poszerzane.

Życzymy Państwu miłej pracy, a dzieciom dobrej zabawy!

Agnieszka Dziarmaga - Czajkowska
Doroła Górka
Fundacja Edukacji Międzykulturowej

Edukacja międzykulturowa, wielokulturowa, interkulturowa czy uczenie się międzykulturowe?

Kinga Białek

Edukacja międzykulturowa jest jednym ze sposobów uczenia się o innych kulturach, ale także o kulturze własnej. Jest to jedno z narzędzi możliwych do wykorzystania w integracji społecznej czy kulturowej, w budowaniu społeczeństwa wielokulturowego oraz w przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu. Pojęcie edukacji międzykulturowej pojawia się przeważnie tam, gdzie istnieje potrzeba szerzenia wiedzy o innych kulturach, a także zrozumienia relacji pomiędzy różnymi kulturami.

Aby lepiej zrozumieć ten termin, należy przyjrzeć się pojęciom, do których edukacja międzykulturowa się odnosi:

Kultura – pojęcie niezwykle szerokie, różnie rozumiane przez przedstawicieli takich nauk, jak: socjologia, etnologia, psychologia, pedagogika, historia czy antropologia. Wg Słownik Języka Polskiego (1995) kultura to całokształt materialnego i duchowego dorobku ludzkości, gromadzony, utrwalany i wzbogacany w ciągu jej dziejów, przekazywany z pokolenia na pokolenie. W edukacji międzykulturowej stosuje się kilka sposobów rozumienia terminu „kultura”:

- jako „kolektywne zaprogramowanie umysłu” (Hofstede 2000), które odróżnia poszczególne grupy od siebie;
- jako metafora „góry lodowej” (AFS Orientation Handbook 1984, za: Martinelli, 2000-2006) – część na powierzchni to te cechy kulturowe, które dostrzegamy w pierwszej kolejności (np. ubiór, kuchnia, literatura, muzyka), a część pod powierzchnią wody to wartości i inne przekonania, które w pierwszym kontakcie są niedostępne dla naszej świadomości, a które wpływają na kształt tego, co na powierzchni (np. wartości, znaczenie takich pojęć, jak: piękno, sprawiedliwość, grzech, jednostka, rodzina itp.);
- jako „kulturowe okulary” (Martinelli, 2000-2006), które wpływają na naszą percepcję, interpretację i ocenę rzeczywistości, a z których noszenia czasem nie zdajemy sobie sprawy;
- jako zbiór wartości (ideał, do którego się dąży), norm (określają, co jest normalne/nienormalne, moralne/niemoralne, dobre/złe, czyste/nieczyste) i skryptów zachowań

(zautomatyzowanych scenariuszy działań) (Matsumoto, Juang 2007).

Uczenie się – zdobywanie wiedzy lub umiejętności poprzez naukę, praktykę lub w procesie nauczania (Oxford Advanced Learner's of Current English Dictionary). Uczenie przebiega na 3 powiązanych ze sobą poziomach: poznawczym (myślenie – zdobywanie wiedzy, przyswajanie przekonań), emocjonalnym (czucie – wyrażanie uczuć, przeżywanie) oraz na poziomie zachowań (jak coś zrobić). Edukacja międzykulturowa odnosi się do wszystkich trzech poziomów i może odbywać się za pomocą edukacji formalnej (np. w szkole) i nieformalnej (wszelkie konstruktywne metody uczenia się intra- i interpersonalnego).

Wielokulturowość – zjawisko, które w ostatnich dziesięcioleciach stało się istotnym elementem rzeczywistości społeczeństw zachodnich, a zwłaszcza ich metropolii, zaczyna być odczuwalne także w Polsce. Termin „wielokulturowość” pojawił się po raz pierwszy w Kanadzie i został oficjalnie wprowadzony jako doktryna rządu w latach 1968-84, gdy premierem rządu był P.E. Trudeau. W przeciwieństwie do panującej w Stanach Zjednoczonych polityki asymilacji, Kanada wystąpiła z programem akceptacji mozaiki kulturowej. Uznano bowiem, iż wykorzenienie odmienności kulturowych jest nie tyle nierealistyczne, co szkodliwe. Alternatywą dla asymilacji stała się integracja, która w procesie adaptacji nowych przybyszów pozwala na nabywanie kultury kraju osiedlenia przy jednoczesnym zachowaniu swego dotychczasowego dziedzictwa kulturowego.

Wielokulturowość staje się faktem społecznym w UE. Co więcej, wielokulturowość wpisuje się w politykę współczesnego społeczeństwa obywatelskiego, czego dowodem są promowane w UE idee przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz umożliwiania dostępu do równości i praw człowieka różnym grupom społecznym, a także całym społecznościami.

Edukacja międzykulturowa/ wielokulturowa/ interkulturowa/ uczenie się międzykulturowe

– próbując zrozumieć te wszystkie pojęcia natknąć się możemy na szereg definicji, które czasem się uzupełniają, a czasem stoją w opozycji do siebie. Wszystkie te pojęcia odnoszą się jednak do opisanych powyżej definicji kultury, uczenia się i wielokulturowości, a także dotyczą takich zjawisk, jak: komunikacja międzykulturowa, integracja, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu.

Na potrzeby tego tekstu, edukację międzykulturową możemy zdefiniować jako: proces kształtowania kompetencji międzykulturowych, (a) mający na celu zrozumienie odmienności kulturowych, (b) przygotowujący do interakcji i dialogu pomiędzy przedstawicielami różnych kultur, (c) budujący postawę wrażliwości kulturowej, (d) osławający ze stereotypami wobec innych kultur, (e) stwarzający przestrzeń do współpracy między kulturami oraz (f) będący rzetelnym źródłem wiedzy na temat siebie, świata i innych ludzi.

Bibliografia:

- Białek K., Kawalska A., Kownacka A., Piegał-Kaczmarczyk M., *Warsztaty kształtowania kompetencji międzykulturowych*, UW i MCAZ, Warszawa 2008.
- Boski P., *Wielokulturowa Warszawa i jej społeczne reprezentacje*, „Kolokwia Psychologiczne”, 2002.
- Czerniejewska I., *Edukacja wielokulturowa w Polsce w perspektywie antropologii*, Niepublikowana praca doktorska, UAM, Poznań.
- Hofstede G., *Kultury i organizacje*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2000.
- Hornby A., *Oxford Advanced Learner's of Current English Dictionary*, Oxford University Press, Oxford 2000.
- Martinelli S. (koordynacja serii), *Seria Pakietów Szkoleniowych T-Kit*, Rada Europy, Komisja Europejska, 2000-2006.
- Matsumoto D., Juang L. (red.), *Psychologia międzykulturowa*, GWP, Gdańsk: 2007.
- Słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1995.

Milenijne Cele Rozwoju

Milenijne Cele Rozwoju zostały przyjęte w Deklaracji Milenijnej przez przywódców 189 państw na szczycie Organizacji Narodów Zjednoczonych w 2000 roku. Osiem Milenijnych Celów stanowi wymierne zobowiązanie społeczności międzynarodowej, w tym Polski, do redukcji ubóstwa i głodu, zapewnienia równego statusu kobiet i mężczyzn, poprawy stanu zdrowia, poprawy stanu edukacji, walki z AIDS, ochrony środowiska naturalnego a także zbudowania globalnego partnerstwa między narodami na rzecz rozwoju. Zobowiązania dotyczą spełnienia wyznaczonych celów do 2015 roku zarówno przez kraje rozwijające się, kraje w okresie transformacji, jak i państwa wysoko rozwinięte.

1. Wyeliminowanie skrajnego ubóstwa i głodu poprzez zmniejszenie o połowę liczby ludzi, których dochód nie przekracza 1 dolara dziennie.

2. Zapewnienie powszechnego nauczania na poziomie podstawowym poprzez zapewnienie wszystkim chłopcom i dziewczętom możliwości ukończenia pełnego cyklu nauki na poziomie podstawowym.

3. Promocja równości płci i awans społeczny kobiet poprzez wyeliminowanie nierównego dostępu płci do pierwszego i drugiego szczebla edukacyjnego do 2005 roku, a na wyższych szczeblach do 2015 roku.

4. Ograniczenie umieralności dzieci poprzez zmniejszenie o 2/3 wskaźnika umieralności dzieci w wieku do 5 lat.

5. Poprawa opieki zdrowotnej nad matkami poprzez zmniejszenie o ¼ wskaźnika umieralności matek.

6. Ograniczenie rozprzestrzeniania się HIV/AIDS, malarii i innych chorób poprzez powstrzymanie rozprzestrzeniania się HIV/AIDS i ograniczenie nowych zakażeń, powstrzymanie rozprzestrzeniania się malarii i innych groźnych chorób oraz ograniczenie nowych zachorowań.

7. Stosowanie zrównoważonych metod gospodarowania zasobami naturalnymi poprzez uwzględnienie zasad zrównoważonego rozwoju w krajowych strategiach i programach, stosowanie metod hamujących zubożenie środowiska naturalnego. Zmniejszenie o połowę liczby ludzi pozbawionych stałego dostępu do czystej wody pitnej. Do 2020 roku osiągnięcie znacznej poprawy warunków życia przynajmniej 100 milionów mieszkańców slumsów.

8. Stworzenie globalnego partnerskiego porozumienia na rzecz rozwoju poprzez wypracowanie dostępnego dla wszystkich, opartego na jasnych przepisach, przewidywalnego i nikogo nie dyskryminującego systemu handlowo-finansowego, zobowiązanie uczestników systemu do podejmowania działalności promującej dobre praktyki rządzenia, rozwój i ograniczanie ubóstwa, uwzględnienie szczególnych potrzeb państw najstabilniej rozwiniętych, wyspiarskich i śród-lądowych (zwłaszcza zwiększenie dostępu do rynków krajów rozwiniętych, redukcję długów, zwiększenie pomocy rozwojowej), wypracowanie strategii na rzecz zapewnienia pracy młodemu pokoleniu, zwiększenie dostępu do leków dla krajów rozwijających się oraz umożliwienie im korzystania z dobrodziejstw nowoczesnej technologii.

Dylematy edukacji wielokulturowej dziecka przedszkolnego

Barbara Weigl Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej

W edukacji i wychowaniu nie ma zadań ani wyborów obojętnych.

Mądry dorosły, towarzyszący dziecku w rozwoju, musi pamiętać o poniższym przestaniu (sformułowanym dla dorosłych pacjentów borykających się ze stresem, ale mającym ważki sens na wszystkich etapach rozwoju człowieka):

*„W życiu istnieje ciągłość,
w życiu chodzi o coś ważnego,
świat da się zrozumieć i można przewidzieć,
co będzie dalej,
istnieją ramy i struktury życiowe, w których
mogę się odnaleźć,
mam mocne poczucie przynależności do
swojego otoczenia”*

Aleksander Perski, *Poradnik na czas przetomu*¹

Wychowując dziecko przedszkolne należy dostarczać mu doświadczeń i wiedzy, które pomogą zrozumieć i uporządkować świat. Respektując prawidłowości rozwojowe wieku przedszkolnego (egocentryzm w myśleniu, myślenie intuicyjne, uogólniona ciekawość, eksperymentowanie z najbliższym fizycznym i społecznym otoczeniem, skłonność do fantazjowania, uczenie się różnicowania dobra i zła, początki moralności opartej na autorytecie, początki empatii), mądry dorosły ma szansę (i obowiązek) być przewodnikiem małego dziecka po skomplikowanym i niedostępnym świecie społecznym.

Najważniejsze potrzeby psychiczne małych dzieci, to²:

- o poczucie bezpieczeństwa – rozumiane jako bezpieczeństwo fizyczne i społeczne, poczucie bycia akceptowanym, kochanym;
- o poczucie własnej wartości – aproba dla siebie samego i własnych działań zarówno w rodzinie, jak i grupie rówieśniczej;
- o poczucie, że życie ma sens – że warto jest żyć, że doświadczenia dzieci

i ludzi dorosłych są ciekawe, ważne i prawdziwe, a nie banalne, niepoważne i sztuczne;

- o potrzeba pomocy w zrozumieniu doświadczeń – dzieci potrzebują dorosłych, którzy im pomogą zrozumieć ich własny świat i przybliżą przeżycia innych ludzi;
- o potrzeba autorytetu – jasnych i zrozumiałych granic – dzieci potrzebują w swoim otoczeniu takich dorosłych, którzy potrafią wytyczyć jasne granice, a jednocześnie dać dziecku zrozumienie, bliskość i akceptację nawet, jeśli postępuje ono niezgodnie z regułami.

Czy wiedząc o tych potrzebach, mądry dorosły powinien ograniczać doświadczenia małego dziecka do tego co bezpieczne, bliskie i znane? Na tak postawione pytanie nie ma jednoznacznej, jasnej odpowiedzi. Za każdym razem jest to sprawa świadomej (bądź intuicyjnej) **analizy całości kontekstu wychowawczego i indywidualnego wyboru osoby dorosłej**, która towarzyszy dziecku w rozwoju.

W przypadku nauczyciela-wychowawcy, wybór podyktowany jest przede wszystkim wizją tego, jaka powinna być edukacja, czemu ma ona służyć³. W obszarze nas interesującym, pojawia się konieczność ustosunkowania się do dwóch podstawowych problemów:

- o czy edukacja i wychowanie prowadzić mają do jednorodności (a więc realizowane być mają według jednolitego kanonu), czy też celem edukacji i wychowania jest różnorodność (akceptacja odmienności)?
- o czy we współczesnym świecie szansą jest edukacja globalna, czy też należy dostarczać dziecku edukacji i wychowania z uwzględnieniem wielokulturowości?

¹ Perski A., *Poradnik na czas przetomu. O stresie, wypaleniu oraz drogach powrotu do życia w równowadze*, Jacek Santorski & Co, Warszawa 2004.

² Brzezińska A., *Materiały Fundacji Rozwoju Dzieci im. A. Komeńskiego*, Warszawa 2002.

³ Melosik Z., „Reforma edukacji i (re) konstruowanie tożsamości”, w E. Putkiewicz, M. Zahorska (red.) *Monitorowanie reformy edukacji*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 1999.

Zwolennicy jednolitego kanonu w edukacji podkreślają, że rozwija on ciągłość kulturową, wzmacnia tożsamość np. narodową, daje dokładne drogowskazy co do przekazywanych wartości, oczekiwanego stylu życia, tradycji.

Zwolennicy edukacji dla różnicy (edukacji wielokulturowej, edukacji dla tolerancji i akceptacji odmienności) pokazują, że istnieje wiele systemów rzeczywistości, możliwe są różne układy wartości, a doświadczenie wielokulturowości wzbogaca i pozwala dziecku lepiej rozumieć świat współczesny.

Twierdzą, że na poziomie wychowania przedszkolnego, oba te podejścia nie wykluczają się – budowanie prawdziwego obrazu świata musi zakładać pokazanie różnorodności kulturowej, ta zaś jest wyśmienitą okazją do uczenia się i uwypuklania własnej kultury.

Stereotypy społeczne, postawy etniczne u dzieci.

„Stereotypy na temat grup społecznych wydają się częścią wspólnego dziedzictwa społeczeństwa. Przekazywane są z pokolenia na pokolenie jako element zgromadzonej przez społeczeństwo wiedzy. Są tak prawdziwe jak tradycja i sięgają tak głęboko jak folklor. Nikt nie może dorosnąć we własnym społeczeństwie, nie nauczywszy się stereotypów przypisywanych najważniejszym grupom etnicznym.”⁴

Klasyczna wiedza społeczna, a także intuicyjne przekonania, zakładają, że sztywne postawy społeczne czy stereotypy etniczne są produktem osobistych doświadczeń poszczególnych jednostek i ich kultury. Nie pochwalamy tego, ale godzimy się z tym, że **ludzie dorośli** mają swoje uprzedzenia, przejawiają nieufność wobec pewnych grup i narodów, gotowi są do wrogości tylko dlatego, że ktoś jest „inny”, należy do odrzuconej grupy społecznej, z którą wiążą się określone resentymenty.

Potoczne przekonania mówią, że **dzieci** są otwarte na nowość i odmienność, wykazują postawy naturalnie tolerancyjne – zwłaszcza

wobec przedstawicieli innych grup narodowych, innych kolorów skóry, nieznanymi kultur.

Zdecydowana większość empirycznych badań, dotyczących postaw etnicznych małych dzieci, pochodzi ze Stanów Zjednoczonych. Zebrany tam materiał analizuje głównie relacje pomiędzy białymi dziećmi dominującej większości społeczeństwa i czarnymi dziećmi Afro-Amerykanów. Warto zauważyć, że ze względu na szczególnie wyraziste kryterium różnicowania (odmienny kolor skóry), dane amerykańskie niekoniecznie dobrze opisują prawidłowości odnoszące się do społeczności europejskich.

Tęm dla zasygnalizowania wybranych ustaleń z badań amerykańskich, zachodnioeuropejskich i polskich nad postawami etnicznymi, będą dane dotyczące stereotypów płci i stereotypów wiekowych u małych dzieci. Stwierdzono, że:

- o najwcześniejsze kategoryzacje społeczne związane są z płcią; dla małych dzieci jest ona najważniejszym kryterium podziału społecznego;
- o w wieku przedszkolnym płeć ocenianego obiektu (taka sama tzn. lepsza lub odmienna tzn. gorsza, jak podmiotu oceniającego) wywiera silny wpływ na klasyfikowanie ludzi, preferencje lalek, zapamiętywanie opowieści;
- o dzieci przedszkolne potrafią klasyfikować i wartościować obiekty społeczne według przynależności etnicznej, zawodu, wieku;
- o pierwsze wskaźniki świadomości etnicznej (różnicowanie fotografii różnych grup etnicznych np. czarni/biali) pojawiają się około 4-5 roku życia; wtedy dzieci zaczynają demonstrować pierwsze preferencje/uprzedzenia etniczne (przejawiają się one w charakterystycznych ocenach w teście preferencji lalek: „Która lalka wygląda tak jak Ty?”, „Z którą chciał/a/byś się pobawić?”, „Która lalka jest dobra?”);
- o w badaniach preferencji kategorii etnicznych, największą **faworyzację** własnej grupy etnicznej wykazują dzieci w okresie 4-7 lat;
- o prawidłowość powyższa nie dotyczyła dzieci z grup mniejszościowych, które, do wieku około 7 lat, znacznie częściej

4 Ehrlich H.J., The Social Psychology of Prejudice, Wiley, NY 1973.

- wybierały, jako atrakcyjne obiekty społeczne, przedstawicieli uprzywilejowanej większości;
- o angielscy badacze, rozmawiając z brytyjskimi 5-10 latkami stwierdzili, że niechętna postawa wobec obcokrajowców jest silniejsza u młodszych dzieci, w porównaniu z kolegami kilka lat starszymi;
  - o analiza wiedzy i preferencji dzieci 6-12 letnich z kilku krajów Europy Zachodniej wykazała, że chociaż wiedza o faktach kulturowych i geograficznych była u badanych dzieci fragmentaryczna, to najmłodsze dzieci wykazywały, wyraźniejszą niż starsze, preferencję własnej grupy narodowej. Zmniejszała się ona wraz z wiekiem, ale u większości badanych była zauważalna;
  - o w badaniach własnych nad postawami wobec mniejszości narodowych u polskich uczniów ze szkół podstawowych (III-VIII klasa) stwierdziłam wyraźną faworyzację własnej grupy narodowej i niechętną postawę wobec przedstawicieli mniejszości, szczególnie ostrą i dyskryminującą wobec Cyganów (Romów); postawy te pojawiały się niezależnie od płci badanych uczniów, ich wieku i miejsca zamieszkania.

Powyższe dane pokazują, że **mitem jest przekonanie o naturalnej otwartości dziecka na innych ludzi i łatwości akceptowania odmienności**. Przeciwnie – wydaje się, że naturalną tendencją małego dziecka jest preferowanie ludzi spostrzeganych jako podobnych do siebie (wiekiem, wyglądem, kolorem skóry, ubiorem, zamożnością, znajomością języka), a odrzucanie obcych.

Akceptacja „innych” jest osiągnięciem rozwojowym, wypracowanym przez dziecko, przy wsparciu ważnych dla niego dorosłych.

Dobrze tą prawidłowość wyjaśniają dwie (kładące nacisk na odmienne aspekty rozwoju) koncepcje psychologiczne opracowane przez brytyjskich badaczy (Henry'ego Tajfela i Johna Turnera) oraz badaczkę kanadyjską (Frances Aboud)⁵:

⁵ Weigl B., *Stereotypy i uprzedzenia etniczne u dzieci i młodzieży*, Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN, Warszawa 1999.

Teoria tożsamości i kategoryzacji społecznej (H.Tajfel, J.Turner, 1978)

Koncepcja ta sugeruje, że tworzenie się uprzedzeń wobec obcych jest efektem naturalnego i wszechobecnego procesu kategoryzacji społecznej „ja – inni”, „my – oni”, „swoi – obcy”. Proste, jednowymiarowe i konkretne kategoryzacje są dostępne poznawczo już dla małych dzieci. Można przypuszczać, że są to pierwotne procesy prowadzące do tworzenia się wrogich postaw wobec grup obcych. Proces kategoryzacji nie wynika z konkretnych przesłanek i wiedzy o cudzej i własnej grupie. Małemu dziecku wystarczą narzucone „etykiety” lub pojedyncze, wyraziste kryteria. Kategoryzacja społeczna utrwała się, gdyż pełni dla jednostek i grup ważne funkcje poznawcze i motywacyjne. Związana jest z przynależnością do własnej grupy, z tożsamością i samooceną osoby.

Z omawianej teorii wnioskować można o tendencji do utrzymywania się podziałów „my – obcy” i wynikających z niej konsekwencjach, aż do czasu ustabilizowania się indywidualnej samooceny i oceny własnej grupy społecznej. Pierwotna i jednowymiarowa kategoryzacja „my” (dobrzy) i „oni” (źli) wraz z rozwojem dziecka, w sprzyjających warunkach, przekształca się w bardziej złożone, wielowymiarowe widzenie świata społecznego. Warunkiem przekształceń są określone doświadczenia wychowawcze, edukacyjne i społeczne (wiedza o innych kulturach; dobry kontakt z osobami, pochodzącymi z innych grup; wzorce osobowe; przekazywane wartości).

Spółeczno-poznawcza teoria rozwoju uprzedzeń (F. Aboud, 1988)

Ukierunkowanie na innych ludzi (orientacja na innych) jest kształtowane u małych dzieci przez dwie, nakładające się na siebie, naturalne sekwencje rozwojowe. Pierwsza z nich to stopniowe przechodzenie od procesów afektywnych, przez spostrzeżeniowe, do poznawczych. Kierunek rozwoju psychicznego, to: emocje – orientacja – intelekt. Druga sekwencja, to przechodzenie od nastawienia na siebie, do ukierunkowania na grupę i potem na indywidualne jednostki w ramach grup. Kierunek rozwoju więc, to: koncentracja na „ja”, czyli egocentryzm dziecięcy – później, konformizm interpersonalny

– wreszcie, świadome decyzje społeczne, umiejętność różnicowania.

Nawet bardzo małe dzieci wykazują preferencje osób znajomych, a nieufność wobec obcych (przeciwna tendencja pojawia się w przypadku preferencji obiektów nieożywionych, np. zabawek). Wraz z rozwojem poznawczym, dzieci stają się coraz bardziej zdolne do rozumienia różnorodnych kategorii społecznych. Formuje się rozwojowe przejście od: (a) dominacji emocji, poprzez coraz bardziej złożoną percepcję, aż do krytycznego poznania, oraz (b) koncentracji na samym sobie, do poczucia identyfikacji i przynależności grupowej, a potem świadomego różnicowania w obrębie tej grupy oraz innych grup społecznych.

Początkowo, dwa omówione procesy prowadzą do przesadzonej faworyzacji grupy własnej („my” – dobrzy) i deprecjonowania grup obcych („oni” – źli). Wraz z wiekiem i zróżnicowanymi doświadczeniami wychowawczymi, społecznymi i edukacyjnymi, uprzedzenia wobec obcych powinny się osłabiać, gdyż dziecko w coraz większym stopniu jest w stanie rozpoznać arbitralność przynależności do grup i wzajemność perspektywy „my – oni”.

Warto, w tym miejscu przywołać jeszcze jedną koncepcję rozwoju postaw społecznych u dzieci, a mianowicie teorię społecznego odzwierciedlenia uprzedzeń. Mówi ona, że proces stopniowego przejmowania stereotypów i postaw, podzielanych w rodzinie czy w ważnych grupach społecznych, rozpoczyna się bardzo wcześnie. Nabywanie to jest częściowo nieświadome, niezależne od własnej aktywności dziecka. Podstawową rolę w treści przekazywanych poglądów i nastawień ma kontekst społeczny, w jakim wychowuje się dziecko, i kulturowo podzielane wartości np. tolerancja i równość lub przeciwnie dyskryminacja i ksenofobia. Poprzez proces społecznego uczenia się (modelowanie, empatyczne przejmowanie wzorców, przekazywane wartości, baśnie, przestrogi, etykiety), dzieci przejmują postawy i stereotypy własnej grupy społecznej. Utrwalanie się nabytych preferencji postępuje wraz z wiekiem i gromadzeniem przez dziecko wiedzy społecznej (należy pamiętać, że naturalne jest poszukiwanie informacji zgodnych z dotychczasowymi przekonaniami, a nie zaprzeczających im!).

Dobre doświadczenia edukacyjne (przedszkole, szkoła) i społeczne (media, osoby publiczne) mają podstawowe znaczenie dla procesu uczenia się akceptacji odmienności i nabywania umiejętności przyjmowania różnicowania kulturowego.

Czy i jak uczyć małe dzieci o innych kulturach?

„Mamy dwie możliwości: albo podjąć jakiegokolwiek, choćby ograniczone działanie, albo czekać, aż uprzedzenia i dyskryminacja jakimś cudem same znikną z życia społecznego.”⁶

Zarówno my, jak i nasze dzieci, żyjemy w świecie, gdzie obecność brzemiennej skutki konfliktów międzygrupowych jest powszechna. Liczne grupy społeczne, a także pojedyncze osoby, podejmują działania, mające na celu wypracowanie podejść i rozwiązań zmniejszających napięcia międzynarodowe, międzyreligijne, międzykulturowe. Nic więc dziwnego, że współczesne polskie instytucje edukacyjne (przedszkola, szkoły, uczelnie) deklarują gotowość do szerzenia i przestrzegania takich wartości, jak: prospołeczność, tolerancja, zmniejszenie dyskryminacji i agresji, brak uprzedzeń wobec mniejszości, poszanowanie praw człowieka itp.

Ze względu na szereg swoich specyficznych właściwości, przedszkole i szkoła są (być może jedynymi!) organizacjami publicznymi, mającymi szansę prowadzenia względnie systematycznej i wielowątkowej pracy na rzecz kształtowania pozytywnych postaw społecznych u dzieci. Dzieje się tak dlatego, gdyż:

- o czas spędzany przez dziecko w przedszkolu lub szkole jest większy, niż czas poświęcany przez nie na jakąkolwiek inną działalność;
- o w przedszkolu i młodszych klasach szkolnych nauczyciel jest wzorcem osobowym – osobą znaczącą, mogącą konsekwentnie przekazywać dzieciom ważne wzorce i wartości;
- o oddziaływania przedszkolne i szkolne nieustająco towarzyszą procesowi roz-

⁶ Tajfel H. "Social Stereotypes and Social Groups", w J. C. Turner, H. Giles (red.) *Intergroup Behavior*. Blackwell, Oxford, England 1981, 144-167.

woju tożsamości społecznej i indywidualnej każdego z uczniów;

- o oddziaływania wychowawcze i edukacyjne w przedszkolu i szkole mają zarówno charakter bezpośredni (rozwijają uczniów), jak i pośredni (stymulują zmiany w samej organizacji, programach, podręcznikach).

Działania wychowawcze i edukacyjne, realizowane w przedszkolach oraz w szkołach, mogą być przykładem takiego sposobu tworzenia pozytywnych postaw społecznych i modyfikacji uprzedzeń, w którym dokonuje się integracja podejścia indywidualnego (oddziaływanie na jednostkę) i zbiorowego (praca z grupą). Mogą bazować na osobistym kontakcie wychowawcy z dzieckiem, na procesie grupowym w klasie przedszkolnej czy szkolnej, na dostarczaniu uczniom specyficznej wiedzy i osobistego doświadczenia wielokulturowego. Wszystkie sygnalizowane możliwości odwołują się, z jednej strony do rozwoju umiejętności i procesów poznawczych dziecka, z drugiej do doświadczeń społecznych nasyconych pozytywnymi emocjami.

Edukacyjne projekty wielokulturowe mogą przybierać wiele zróżnicowanych form, takich jak:

- o dostarczanie informacji o wybranych kulturach i zróżnicowaniu kulturowym w środowisku lokalnym, we własnym kraju, w świecie;
- o uwypuklanie bogactwa i ludzkiej różnorodności wewnątrz – na pozór spójnych – grup etnicznych, religijnych, kulturowych (własnej i obcych);
- o podkreślanie elementów podobnych, wspólnych, uniwersalnych pomiędzy grupami narodowymi i kulturami – zwłaszcza „własną” i „obcą”;
- o pokazywanie wspólnych, czyli akceptowanych przez większość ludzi, wartości;
- o organizowanie spotkań i podejmowanie współpracy między członkami różnych grup społecznych, narodowych, kulturowych.

Celem takich zajęć powinno być osłabienie niepokoju i lęku przed obcością, a także tworzenie poczucia bliskości oraz umożliwienie kontaktu z ludźmi odmiennymi kulturowo i etnicznie.

Odpowiedź na postawione na wstępie rozdziału pytanie – czy i jak uczyć małe dzieci

o innych kulturach? – jest więc, w moim przekonaniu, jasna. Należy dostarczać przedszkolakom wiedzy o innych kulturach. Będzie ona, z konieczności, fragmentaryczna. Prezentując uczniom nowe informacje, nauczyciel musi sam dokonać wyboru. Ważne jest, aby umożliwić dziecku budowanie sensownego (w miarę spójnego) obrazu świata. Świat nieznaną powinien wiązać się, w zrozumiałym dla dziecka sposób, z własnym domem, przedszkolem, środowiskiem lokalnym, ojczyzną. Wiedza o różnorodności kulturowej musi iść w parze z uwypuklaniem osobistego zakorzenienia kulturowego dzieci, ich rodziców i nauczycieli. Ucząc akceptacji odmiennych od siebie kultur, uczymy akceptacji własnej tożsamości i tożsamości innych ludzi.

Powróćmy do, cytowanego na początku tekstu, poetyckiego przestania. Zarówno dorośli (rodzice, nauczyciele, wychowawcy), jak i dzieci (w tym także dzieci przedszkolne) muszą wiedzieć i dowiadywać się od ważnych dla nich ludzi, że:

*W życiu istnieje ciągłość,
w życiu chodzi o coś ważnego,
świat da się zrozumieć i można przewidzieć,
co będzie dalej,
istnieją ramy i struktury życiowe, w których
mogę się odnaleźć,
mam mocne poczucie przynależności
do swojego otoczenia.*

Kto mieszka w Afryce?

Autor scenariusza: Ewa Pytlak

Temat: Kto mieszka w Afryce?

Cele:

- zapoznanie uczniów z mapą fizyczną Afryki, warunkami klimatycznymi oraz ich wpływem na szatę roślinną, zwierzęta i krajobraz,
- poznanie zwierząt i roślin Afryki,
- poznanie mieszkańców Afryki – Tuaregów, Masajów i Pigmejów, a także miejsc, w których żyją.

Potrzebne środki i materiały:

Mapa fizyczna i polityczna Afryki; pocięte na puzzle ilustracje przedstawiające: pustynię, sawanny, lasy tropikalne; opisy tych krajobrazów; ilustracje zwierząt właściwych dla tych środowisk:

- pustynia: fenek, skorpion, jaszczurka, mrówkolew, szarańcza, gekon, myszokoczek, dromader, żmija rogata;
- sawanna: zebra, antylopa, lew, nosorożec, hiena, żyrafa, stoń, lampart;
- lasy równikowe: jaguar, motyle, małpy (goryle i szympany), stoń, okapi, bawół;

ilustracje przedstawiające: Tuarega, Pigmeja i Masaja oraz opisy tych grup; gra memo „Mieszkańcy Afryki”; książki ze zdjęciami zwierząt afrykańskich; 6 arkuszy szarego papieru; kredki; farby; kolorowy papier; nożyczki; klej. Można także wykorzystać informacje i materiał ilustracyjny ze scenariuszy: „Stroje mieszkańców Afryki”, „Afrykańskie domostwa” i „Tuaregowie z Sahary”.

Realizacja

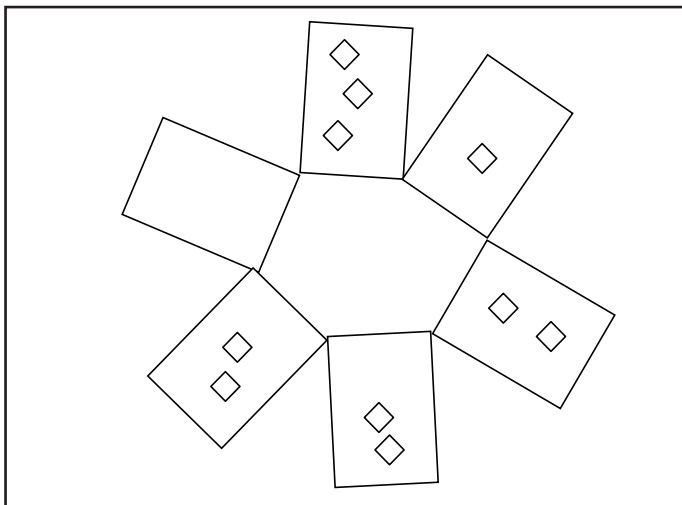
Część I

1. Krajobrazy Afryki.

Nauczyciel rozdaje dzieciom kawałki puzzli. Ich zadaniem jest odnalezienie innych dzieci, które mają kawałek tej samej układanki i wspólne ułożenie puzzli (układanki przedstawiają pustynię, las równikowy, sawannę; jeśli mamy więcej dzieci w klasie warto zdublować krajobrazy, tak aby całą klasę podzielić nie na 3, ale na 6 zespołów, w grupie nie powinno być więcej niż 4-5 osób).

Nauczyciel rozmawia z dziećmi na temat ułożonych krajobrazów: co przedstawiają?; kto może tam mieszkać?; jakie rośliny tam występują? Następnie z całą grupą szuka na mapie Afryki sawanny, lasu tropikalnego i pustyni.

Nauczyciel czyta zdania z opisów krajobrazów, po każdym fragmencie dzieci muszą stanąć pod ilustracją tego krajobrazu, którego dotyczy opis.

2. Bezkrwawe safari – zwierzęta Afryki.

Nauczyciel układa na podłodze kartki A-4 (w słończko), a na nich ilustracje zwierząt. Grupy kolejno rzucają kostką i przesuwają swój pionek po planszy o tyle oczek, ile wyrzuciły na kostce. Jeśli na polu, na którym stanął pionek grupy, znajduje się zwierzę, żyjące w środowisku, które grupa miała na swoim puzzlach, mogą je zabrać z planszy (dla młodszych dzieci, które mogą nie wiedzieć, jakie zwierzęta gdzie występują, na odwrocie ilustracji stawiamy symbol sawanny, lasu równikowego lub pustyni). Wygrywa ta grupa, która po umówionej liczbie rzutów ma więcej zwierząt.

3. Praca plastyczna „Pustynia” „Sawanna”, „Las tropikalny”.

Dzieci w zespołach przygotowują pracę plastyczną przedstawiającą krajobraz, który miały na puzzlach, a następnie umieszczają w nim przedstawicieli zwierząt i roślin. Pracę mogą wykonać dowolną techniką – malowanie, rysowanie, kolaż. Gdy skończą, uczniowie prezentują swoje prace i opowiadają o roślinności i zwierzętach.

Część II

1. Kto mieszka w Afryce?

Kto wybrał się w podróż? – nauczyciel przyczepia do mapy Afryki zdjęcia/rysunki jej mieszkańców w odpowiednich miejscach (krajach) i prosi dzieci, aby dokładnie się im przyjrzały. Następnie zamienia miejsce dwóch mieszkańców i prosi dzieci, aby powiedziały, kto zmienił miejsce zamieszkania i gdzie powinien wrócić.

Zgadnij, kto to – nauczyciel mówi dzieciom, że jeden z mieszkańców Afryki wybrał się w daleką podróż do Polski, dzieci muszą zgadnąć, który z nich. Mogą zadawać takie pytania, na które nauczyciel może odpowiedzieć „tak” lub „nie”, np. czy ten człowiek ma ozdoby?; czy ten człowiek ma pomalowaną twarz? itd. Każdorazowo dzieci zastanawiają zdjęcia postaci, które zostały wyeliminowane dzięki pytaniu.

Memo – nauczyciel rozkłada memo z ilustracjami mieszkańców Afryki. Dzieci kolejno odkrywają pary. Uczniowie, w takich grupach, jak pracowali podczas przygotowania ilustracji krajobrazów, kolejno odkrywają po dwa obrazki. Jeśli udało im się znaleźć parę, zabierają ją i losują dalej, jeśli nie – kolejne obrazki odkrywa następna grupa. Po odnalezieniu wszystkich par, dzieci przyczepiają ilustracje Afrykanów w odpowiednich miejscach na mapie.

2. Kto tam mieszka? – mieszkańcy sawanny, lasów równikowych, pustyni.

Nauczyciel wiesza rysunki Pigmeja, Masaja, Tuarega. Dzieci w zespołach zastanawiają się, który z mieszkańców Afryki zamieszkuje sawannę, który pustynię, a który lasy równikowe, starają się uzasadnić swój wybór. Po dopasowaniu mieszkańców do miejsc nauczyciel rozdaje opisy Tuaregów, Masajów,

Pigmejów. Zadaniem dzieci jest przeczytać opis i na kartce narysować ubiór, dom, pożywienie, zajęcia wybranej grupy (dzieciom młodszym należy przeczytać opisy).

3. Zakończenie.

Nauczyciel jeszcze raz rozkłada zdjęcia mieszkańców Afryki w różnych miejscach sali. Dzieci siedzą na środku. Nauczyciel wydaje polecenia – podejź i usiądź w siadzie skrzyżnym koło postaci:

- z którą chciałbyś wyruszyć na wyprawę;
- z którą chciałbyś się pobawić;
- z którą mógłbyś się zaprzyjaźnić;
- która jest bardzo miła;
- która jest wesoła;
- która ma różne pomysły.

Za każdym razem po dokonaniu wyboru przez dzieci, nauczyciel pyta wybrane z nich, dlaczego wybrały właśnie tę postać.

Kto mieszka w Afryce?

Autor scenariusza: Ewa Pytlak

Temat: Kto mieszka w Afryce?
Materiały dla nauczyciela

Opis wybranych ludów Afryki.

Pigmeje

Pigmeje prowadzą koczowniczy tryb życia. Cechuje ich bardzo niski wzrost (poniżej 150 cm), drobne stopy i dłonie, oczy czarne lub ciemno-piwnie, jasnobrunatna barwa skóry. Być może dzięki takiej budowie ciała poruszają się zwinnie i z niesamowitą szybkością nawet wśród najbujniejszej roślinności lasu, który jest ich prawdziwym domem i królestwem.

Wśród Pigmejów kobiety i dzieci zbierają jadalne rośliny, owoce, małe zwierzątka. Mężczyźni z kolei polują. Tradycyjną bronią pigmejską jest łuk o cięciwie z materiału roślinnego i ostro zakończone strzały bez ostrzy kamiennych. Dawniej ich strój stanowiły opaski z włókien roślinnych lub liści albo fartuszki z tyka kory drzewnej. Obecnie coraz częściej noszą bawełniane podkoszulki i spodnie. Do tego dochodzą nieliczne ozdoby na szyję, przepaski na głowę, bransolety z włókien, ozdoby plecione z traw lub wykonane ze świńskich zębów. Tradycyjne pigmejskie domy to szatasty wykonane z gałęzi i liści.

Masajowie

To afrykański lud pasterski zamieszkujący sawannę na terytorium Kenii i północnej Tanzanii. Masajowie są bardzo wysocy i mają smukłą budowę ciała. Prowadzą półkoczowniczy tryb życia, zajmując się chowem bydła, kóz i owiec. Zmieniają okresowo miejsce swego pobytu w poszukiwaniu lepszych pastwisk dla bydła.

Mieszkają w wioskach otoczonych płotami z kolczastej akacji (to na wypadek ataku lwa na bydło). W ich społeczności każdy ma swoje obowiązki, stosowne do płci i wieku. Budowa płotu to zadanie dla mężczyzn, domy natomiast stawiają kobiety (z dostępnego materiału, czyli gliny, gałęzi, traw, by-

dlęcego łajna i moczu, a także z liści, wykorzystywanych do budowy dachu). Do kobiet należy także przynoszenie wody, zbieranie drewna na opał, dojenie krów i gotowanie. Chłopczy pilnują bydła na pastwisku, a gdy osiągną odpowiedni wiek i przejdą „rytuał inicjacji” stając się wojownikami, ich głównym zadaniem będzie strzeżenie i obrona wioski.

Wojownicy mogą nosić długie włosy – czego nie wolno chłopcom przed odbyciem „rytuału inicjacji”. Do niedawna by stać się wojownikiem mężczyzna musiał upolować lwa i wykonać z jego skóry specjalne nakrycie głowy. Tradycyjna broń Masajów to włócznia i skórzana tarcza. Stosują powszechnie kolor czerwony zarówno jako barwę odzieży, jak i w ozdobach ciała (w tym malunkach na skórze). Masajowie są bardzo przywiązani do swojej tradycji i obrzędów.

Tuaregowie

Należą do grupy ludów berberyjskich. Zamieszkują niemal całą centralną i zachodnią Saharę. Trudno sobie wyobrazić Tuarega bez wielbłądów. Przez wieki pełniły one rolę wierzchowców, ale przede wszystkim były zwierzętami jucznymi. W saharyjskiej części Afryki były podstawowym środkiem transportu na szlakach wiodących z północy na południe i ze wschodu na zachód. Domem Tuaregów jest Sahara. Tuaregowie prowadzą koczowniczy tryb życia. Głównym ich zajęciem jest hodowla owiec, kóz i wielbłądów. Mężczyźni od wieków zajmują się też transportem karawanowym. Mimo, że są muzułmanami, kobieta ma bardzo silną pozycję w społeczności, co odróżnia ich od innych ludów wyznających islam. Co ciekawe, to mężczyźni a nie kobiety zakrywają twarze fragmentem swego turbanu. Są dwa

wytłumaczenie tego faktu. Pierwsze dotyczy wierzenia, które mówi, że „złe siły” mogą wejść, przez usta. Drugie jest bardziej pragmatyczne – w tradycyjnym społeczeństwie, mężczyźni spędzali większość czasu na pustyni. Zakrywanie twarzy, to nic innego jak ochrona przed piaskami Sahary.

Opis krajobrazów.

Afrykańska sawanna jest miejscem życia wielu gatunków zwierząt. Równiny sawanny dostarczają obfitego pokarmu zwierzętom roślinożernym. W wilgotniejszych miejscach rosną baobaby i akacje. Na sawannie występują dwie pory roku sucha i deszczowa. W czasie trwania pory deszczowej następuje wspaniały rozwój roślin. W czasie trwania pory suchej sawanna zmienia barwę na szarą. Wszystkie trawy wtedy usychają.

Zwierzęta sawanny: ssaki roślinożerne: słonie, nosorożce, żyrafy, antylopy, zebry, bawoły, góraliki; ssaki mięsożerne: gepardy, lamparty, lwy, serwale; ssaki padlinożerne: hieny, szakale; ptaki: sępy, strusie, marabuty, drogie, sekretarze; gady: żółwie, węże, jaszczurki; owady: szarańcza, mrówki, termity, pasikoniki, mszyce.

Wilgotne lasy równikowe odznaczają się dużą różnorodnością roślin. Decydują o tym obfite, całoroczne opady deszczu (pow. 2500 mm), silne nasłonecznienie, wysoka średnia roczna temperatura powietrza, wysokie dzienne i niewielkie roczne amplitudy temperatury itp. Nie ma tam pór roku – ani pory chłodnej, ani suchej, dlatego rośliny nie zrzucają liści. Najniższa temperatura (przed wschodem słońca) wynosi ponad 20°C, a najwyższa (po południu) – ponad 30°C.

Powierzchnia koron drzew tworzy zielony rozległy baldachim. Drzewa często oplątane są lianami. Piętro to jest doskonałym siedliskiem owadów i małych zwierząt (pająków, gadów, ptaków). Charakterystyczne rośliny to paprocie, storczyki, glony, grzyby, hebanowce, mahoniowce, palmy, mchy, porosty. Występują także rośliny kaktusowate i ananasowate. Na zacienionym dnie tropikalnego lasu spotyka się tylko drobne glony, mchy, porosty, krzewinki, delikatne grzyby. Tylko nad rzekami podszycie lasu jest bardzo gęste. Rośliny żyjące w cieniu mają duże, miękkie liście, bardzo często o czerwona-

wym zabarwieniu. Jako przykład można podać begonię, często u nas spotykaną jako roślina doniczkowa.

Występuje tu również duże bogactwo gatunków świata zwierzęcego, wśród ssaków można wymienić: małpy, hipopotamy, bawoły, okapi i inne. Część z nich przystosowała się do życia w gęstwinach leśnych, np. poprzez zmniejszenie rozmiaru ciała (słoń afrykański leśny). Występują również najróżniejsze owady np. motyle i chrząszcze.

Sahara to największa gorąca pustynia na Ziemi. Powierzchnia tego obszaru wynosi około 9 mln km². W suchych masach powietrza nad Saharą nie ma warunków do powstawania opadów. Niedobór wody powoduje, że na pustyniach brak zwartej szaty roślinnej. Krajobraz Sahary kształtuje wiele czynników, a za najważniejsze uznaje się: gwałtowne zmiany temperatury powietrza między dniem a nocą; częste suche, gorące wiatry i sporadyczne ulewne deszcze.

Pozbawione wilgoci bloki skalne, żwiry i piaski w ciągu dnia silnie się nagrzewają, natomiast w nocy skały te szybko stygną. Ta właściwość powoduje pęknięcie i kruszenie się wierzchniej warstwy skał. Duże bloki skalne rozpadają się na mniejsze i podlegają dalszemu rozpadowi. Odkamienianie zsuwają się w niższe miejsca – tak powstaje pustynia kamienista. Dalsze rozdrabnianie skał i kamieni prowadzi do powstania piasku. Stałym elementem kształtującym i zmieniającym wygląd pustyni jest wiatr, który przenosi piasek i pył, usypuje z nich wydmy i wały piaszczyste. To właśnie wiatr tworzy formy pustyni piaszczystej. Wydmy osiągają do 300 m wysokości i z wiatrem „wędrują” 5-20 m w ciągu roku.

Bardzo uboga (poza oazami) roślinność Sahary jest doskonale przystosowana do suchości, wysokiej temperatury, zasolonej gleby i oczekiwania na możliwość wzrostu. Typowymi roślinami są suchorośty i słonorośla; rosną tu także pustynne trawy. Charakterystyczną rośliną jest róża jerychońska. W wyjątkowo trudnych warunkach żyje wiele doskonale przystosowanych zwierząt m.in.: antylopa adaks, lis pustynny – fenek, jaszczurka lagarto, skorpiony, skoczki pustynne oraz wielbłąd jednogarbny – dromader.

Zdania na temat krajobrazów do odczytania dzieciom

Zdania dotyczące pustyni.

Niedobór wody powoduje, że jest tu niewiele roślinności.

Pozbawione wilgoci bloki skalne, żwiry i piaski w ciągu dnia silnie się nagrzewają, natomiast w nocy szybko stygną.

Wiatr przenosi piasek i pył, usypuje z nich wydmy i wały piaszczyste.

Temperatury w dzień i w nocy znacznie się różnią. W dzień temperatura sięga blisko 40 stopni Celsjusza, w nocy spada w okolice zera.

Typowymi roślinami są suchorosty i słonorośla; rosną tu także pustynne trawy. Charakterystyczną rośliną jest róża jerychońska.

W wyjątkowo trudnych warunkach żyje wiele doskonale przystosowanych zwierząt m.in.: antylopa adaks, lis pustynny – fenek, jaszczurka lagarto, skorpiony, skoczki pustynne oraz wielbłąd jednogarbny – dromader.

Zdania dotyczące lasu równikowego.

Nie ma tu pór roku – ani pory chłodnej, ani suchej, dlatego rośliny nie zrzucają liści.

Powierzchnia koron drzew tworzy zielony rozległy baldachim. Drzewa często oplątane są lianami.

Rośliny żyjące w cieniu mają duże, miękkie liście, bardzo często o czerwonym zabarwieniu. Jako przykład można podać begonię, często spotykaną u nas jako roślina doniczkowa.

Występuje tu duże bogactwo gatunków świata zwierzęcego, wśród ssaków można wymienić: małpy, hipopotamy, bawoły, okapi i inne. Część z nich przystosowała się do życia w gęstwinach leśnych, np. poprzez zmniejszenie rozmiaru ciała (słoń afrykański leśny). Występują tu najróżniejsze owady np. motyle i chrząszcze.

Charakterystyczne rośliny to paprocie, storczyki, glony, grzyby, hebanowce, mahoniowce, palmy, mchy, porosty.

Zdania dotyczące sawanny.

Występują dwie pory roku sucha i deszczowa.

W czasie trwania pory deszczowej następuje tu wspaniały rozwój roślin.

W czasie trwania pory suchej miejsce to zmienia barwę na szarą. Wszystkie trawy wtedy usychają.

Występują tu ssaki roślinożerne: słonie, nosorożce, żyrafy, antylopy, zebry, bawoły, góraliki; mięsożerne: gepardy, lamparty, lwy, serwale; padlinożerne: hieny, szakale. Ptaki mieszkające na tym terenie to: sępy, strusie, marabuty, dropie oraz sekretarze. Pospolite są tu żółwie, węże i jaszczurki. Spośród owadów można spotkać: szarańcze, mrówki, termity, pasikoniki, mszyce.

To teren równinny, który dostarcza obfitego pokarmu zwierzętom roślinożernym. W wilgotniejszych miejscach rosną baobaby i akacje.

Afrykańskie domostwa

Autor scenariusza: Agnieszka Lepianka

Temat: Afrykańskie domostwa.

Cele:

- zapoznanie dzieci ze sposobami i warunkami życia mieszkańców Afryki,
- wzbudzenie zainteresowań formami budownictwa afrykańskiego.

Potrzebne środki i materiały:

Globus lub mapa Afryki; rysunki do kolorowania przedstawiające afrykańskie domy; duże kawałki tektury; glina; kamyczki; trawa, siano lub rafia; patyczki, druciki lub nitki; plastelina; kredki i farby.

Realizacja

Nauczyciel zaprasza dzieci, by usiadły wokół niego, a następnie wyjmuje mapę Afryki. Pokazuje, że na północy, gdzie mieszkają Arabowie, jest wielki obszar pustynny – Sahara. Mówi, że od Sahary w dół (na południe) rozpościera się obszar Afryki, który zamieszkują ludzie o czarnej skórze – Afrykanie. W Afryce spotkać można też białych, którzy przybyli z Europy, by się tam osiedlić, a także przybyszów z Azji.

Afryka to drugi co do wielkości kontynent świata. Zamieszkują go ludzie różnych kultur. Można tam spotkać wielkie i nowoczesne miasta, ale też wiele małych osad i wiosek, których mieszkańcy żyją w sposób tradycyjny i niezmienny od wieków.

Nauczyciel pyta, dzieci odpowiadają, a on podsumowuje wypowiedzi:

a) Czym mogą się zajmować ludzie w Afryce?

W miastach i miasteczkach kwitnie handel i przemysł. Natomiast ludzie mieszkający na terenach wiejskich zajmują się hodowlą bydła, owiec i kóz, uprawiają pola, polują na zwierzęta, zbierają owoce. Zajmują się także rzemiosłem: wyrobiają piękne naczynia gliniane, maski, kolorowe tkaniny o niepowtarzalnych wzorach, a także najrozmaitsze przedmioty z tykwy. Często przedmioty te wykonują, aby sprzedać je później turystom. Poza tym bardzo lubią grać na instrumentach muzycznych, tańczyć i śpiewać.

b) Czy jest tam zimno, czy gorąco?

W Afryce jest o wiele cieplej niż w naszym kraju. Nie ma tam zimy. Jednak w niektórych regionach Afryki zdarza się,

że w dzień jest bardzo gorąco, natomiast w nocy temperatura spada czasem nawet do zera stopni. Tak jest np. na Saharze.

c) Czy jest tam mało, czy dużo wody?

W wielu rejonach Afryki bardzo często panuje susza, a duży jej obszar zajmują pustynie. Jedynie w lasach równinowych obfite deszcze zapewniają wodę przez cały rok. W Afryce są tylko 2 pory roku – sucha i deszczowa. W porze deszczowej, dzięki intensywnym opadom, ożywają wyschnięte rzeki, a wraz z nimi odradza się pobliska roślinność. Wtedy zwierzęta mają możliwość korzystania z wielu wodopojów. Jednak po tym okresie przychodzi pora sucha, która zmusza ludzi i zwierzęta do częstych wędrówek w poszukiwaniu wody. W Afryce zdarzają się obszary, w których nawet przez kilka lat nie spada ani jedna kropla deszczu.

d) W jakich domach mogą mieszkać ludzie w Afryce?

Afrykanie mieszkają w różnych rodzajach domów. Typ siedziby zależy od: warunków geograficznych, sposobu życia, dostępnych surowców i tradycji. W tamtejszych warunkach najpopularniejszym surowcem, wykorzystywanym do budowy, jest drewno lub po prostu gałęzie do robienia rusztowań i szkieletów budowli. Muł i glina służą do wyrobu cegieł na ściany i podłogę oraz do wypełniania przestrzeni w rusztowaniu, a także do tynkowania. Trawy i liście są wykorzystywane do krycia dachów i utykania dziur w ścianach. W niektórych typach domów drewniane szkielety pokrywane są po prostu matami i skórami

zwierząt. W Afryce dom jest potrzebny do spania, ochrony przed upałem, deszczem i dzikimi zwierzętami. Jednak większość czasu spędza się poza nim. Z tego powodu tamtejsze domy w większości przypadków są małe. Spotkania towarzyskie odbywają się przede wszystkim na zewnątrz, najczęściej wieczorami i w nocy przy ogniskach. W naszym kraju buduje się domy dla ochrony przed zimnem, śniegiem, deszczem i wiatrem. Ze względu na niesprzyjającą pogodę przez większą część roku wygodniej jest nam spotkać się z przyjaciółmi i rodziną pod dachem, w ciepłym zaciszu, dlatego potrzebujemy większych domów.

Współcześnie, coraz więcej Afrykanów mieszka w miastach, gdzie życie wygląda podobnie jak w Europie. Nad afrykańskimi stolicami górują olbrzymie biurowce. Krajobraz urozmaicają budynki banków, hoteli, a także centra handlowe. Ludzie zamożni mieszkają w domach jednorodzinnych lub blokach mieszkalnych. Ci biedniejsi w domkach zrobionych z cegieł i przykrytych kawałkiem blachy. Skupiska najbiedniejszych mieszkańców miast określane są mianem – slumsów (jedno z największych w Afryce to Kibera w Nairobi – stolicy Kenii).

Po powyższym wprowadzeniu nauczyciel wyjmuje rysunki do kolorowania przedstawiające różne typy domów afrykańskich. Rozkłada je przed dziećmi. Następnie tłumaczy, że za chwilę przeczyta krótkie opisy życia właścicieli domów. Zadaniem dzieci jest odgadnięcie, który dom najbardziej pasuje do opisu trybu życia właściciela.

1. **Koczownicy** to ludzie, którzy często zmieniają miejsce pobytu, zatem nie mogą mieć jednego, stałego domu. Koczownicy mogą należeć do ludów zbieracko-łowickich, bowiem zbieractwo i łowiectwo jest tradycyjną podstawą ich gospodarki. Kobiety zbierają owoce, ale także grzyby, ślimaki, wykopują jadalne bulwy i korzenie itp., a mężczyźni polują. Do tej grupy należą m.in. Buszmeni zwani też *San*, zamieszkujący pustynię Kalahari i Namib w Afryce Południowej. Nie mają żadnych środków transportu, więc nie mogą wziąć ze sobą wiele dobytku. Ich domy to tymczasowe szałas, czyli schronienia z patyków i gałęzi pokryte trawą lub liśćmi. Do celów mieszkalnych mogą im również

służyć górskie jaskinie. Ich przodkowie w zamierzchłych czasach upiększyli ściany jaskiń wspaniałymi scenami polowań.

2. Inny typ **koczowników** to **pasterze** (np. pasterze z Somalii), którzy zajmują się hodowlą bydła. Zwierzęta jednak potrzebują wciąż nowych pastwisk i wody. Pasterze zatem prowadzą swoje stada z terenów, gdzie w porze suchej rzeki wysychają, do dalekich wodopojów. To zmusza ich do ciągłego nocowania w tymczasowych schronieniach. Przenośne domy – namioty należą do kobiet. Są to składane konstrukcje o szkieletcie z gałęzi, na które nakłada się maty wyplatane z roślin lub skóry zwierząt.

3. Odważni **myśliwi** – Pigmeje, choć są najmniejszym ludem świata, z powodzeniem mogą polować na słońce. Pigmejskie kobiety wzbogacają dietę zbierając leśne owoce i orzechy. Ich środowiskiem życia jest las równinowy. Tam budują swoje szałas z wygiętych gałęzi, pokrytych dużymi liśćmi.

4. **Rolnicy** to ludzie żyjący z uprawy ziemi (np. lud Nupe z Nigerii). Potrzebują oni stałych domostw w pobliżu pól. Ich domy są najczęściej okrągłe. Powstają na drewnianym szkieletcie. Mają ściany z mułu, a dachy są pokryte trawą lub słomą. Dla bezpieczeństwa domy ludu Nupe budowane są blisko, jeden obok drugiego i otaczane murami.

5. Dogonowie z Mali to także **rolnicy**. Swoje wioski budują w niedostępnych terenach, na urwistych zboczach gór w obawie przed rabusiami. Ich wioski otoczone są dodatkowo wysokimi murami. Małe, kwadratowe domki stoją bardzo blisko siebie. W zagrodach buduje się też spichlerze przypominające kształtem ule. Do budowy siedlisk Dogonowie używają kawałków skał, kamieni, gliny i drewna, a spiczaste dachy spichlerzy robią ze słomy. Z ich chat wystają na sztorc kawałki drewnianych rusztowań po to, by ułatwić częste odnawianie budynków.

6. Wojownicy **pasterze** to np. Masajowie. Żyją dzięki hodowli bydła. Ich domy to niewysokie chatki o płaskich dachach. Żeby wejść do środka trzeba się pochylić. Zbudowane są ze splecionych gałęzi obklejonych krowim nawozem. Budowa domów należy do kobiet i to one są ich właścicielkami. Mężczyźni to wojownicy, zajmują się także wypasem bydła. Masajowie mniejszą wagę

przywiązują do ozdabiania domów, za to bardzo dbają o swój wygląd (uczesanie, ozdoby, strój).

7. **Rybacy** z Beninu budują swoje wioski na palach, wysoko nad ziemią. Dom, który ma „nogi”, jest bardzo wygodny w miejscach, które bywają często zalewane. W czasie pory suchej, gdy woda wysycha można pod nim zrobić spichlerz lub odpoczywać w cieniu. Natomiast, gdy woda jest wysoka, dom nie jest zalewany i można przywiązać do niego łódzie. Dom na palach zbudowany jest z drewna i pokryty spadzistym dachem z trzciny i traw. Jest przewiewny i bezpieczny, niedostępny dla węży, ani innych dzikich zwierząt. Wioska Ganwie w Beninie, nazywana czasem Wenecją Afryki jest zbudowana na jeziorze, a jej mieszkańcy poruszają się na łódkach pomiędzy domami wzniesionymi na palach.

8. Pałace (dawne i współczesne królestwa). W Afryce przedkolonialnej istniały królestwa, a ich **władcy** mieszkali w pałacach. W północnej Nigerii do dziś emirowie kilku legendarnych miast-państw hausańskich mieszkają w pałacach. Niegdyś do ich wzniesienia używano głównie gliny, dziś jest to cegła i blacha. Innym przykładem jest dawne królestwo Bugandy (dzisiejsza Uganda, okolice Kampali). Jego władcy mieszkali w pałacu, który dziś jest ich grobowcem. Został on wzniesiony z gliny, piasku i drewna, a następnie pokryty strzechą.

9. Obecnie wielu Afrykańczyków, **mieszkańców miast** mieszka w niewielkich parterowych domach zbudowanych z cegieł z dachami wykonanymi z blachy falistej. W miastach, niezależnie od kraju, dużą przestrzeń zajmują przedmieścia, gdzie takich domów jest najwięcej.

Gdy dzieci dopasują odpowiednie obrazki do opisów, obrazki można powiesić w widocznym dla wszystkich miejscu.

Następnym zadaniem dzieci będzie zrobienie makiety przedstawiającej życie ludzi mieszkających w dowolnie wybranym, z wcześniej omawianych, domu.

Najlepiej jeśli makiety będą robione w parach. Każda para otrzymuje od nauczyciela kawałek tektury i pozostałe materiały potrzebne do jej zrobienia. Jeśli dzieci mają

możliwość poszukania materiałów takich jak trawa, patyczki, kamyczki, itd. w przedszkolnym ogródku, tym lepiej. Gdy makiety są już gotowe, każda para przedstawia swoją pracę.

Podsumowaniem zajęć o domostwach jest rozdanie dzieciom wcześniej omawianych domów do kolorowania. W pracach można też wykorzystać zestaw kolorowanek z cyklu: Spichlerz (dostępne na stronie www.miedzykulturowa.org.pl). Nauczyciel zachęca dzieci, by je pokolorowały i dorysowały do nich to, czego przy nich brakuje, np. ludzi i zwierzęta, ogniska, spichlerze, zagrody dla zwierząt, itd.

W czasie, gdy dzieci kolorują nauczyciel przypomina, z czego domy są zbudowane i czym zajmują się ich właściciele.

Mój dzień w Ugandzie

Autor scenariusza: Małgorzata Szczęśna

Temat: „Mój dzień w Ugandzie” – życie codzienne chłopca z Afryki.

Cele:

- zapoznanie z życiem codziennym dzieci ugandyjskich,
- pokazanie podobieństw i różnic między dziećmi polskimi i ugandyjskimi.

Potrzebne środki i materiały:

Koperta z listem od Josepha z Ugandy (tekst w materiałach dla nauczyciela); zdjęcie chłopca (załącznik nr 1); mapa polityczna świata – duża wisi w sali, dla każdej grupy czarnobiałe mapki konturowe (załącznik nr 2); koperty z krótkimi informacjami o Ugandzie (w materiałach dla nauczyciela); kartki A3 z napisami: Stolica, Języki, Urodzajne tereny, Bogactwa naturalne, Zajęcia ludności, Jeziora, Hymn, Atrakcje turystyczne (w materiałach dla nauczyciela); flaga Ugandy (załącznik nr 3), wybrane rysunki warzyw i owoców afrykańskich ze scenariusza „Targ Czarnej Afryki”; rysunek pałacu Buganda oraz załącznik nr 4. Podczas zajęć można też wykorzystać propozycje zawarte w scenariuszu „Zabawy afrykańskich dzieci”.

Realizacja

Uwagi do realizacji: Nauczyciel dostosowuje elementy scenariusza do możliwości i wieku dzieci, a także do czasu, jakim dysponuje. Można pominąć zadanie z mapkami w grupach oraz wykonywanie plansz z informacjami o Ugandzie.

1. Wstęp.

Do klasy wchodzi umówiona osoba (np. z sekretariatu) z dużą kopertą. Nauczyciel odczytuje adresata (uczniowie klasy, do której przyszedł list), nadawcę (Joseph Lwevola, Afryka, Uganda, Kamuli). Uczniowie na mapie politycznej świata wskazują kontynenty: Europę i Afrykę (nauka zabawy afrykańskiej „Simama ka” – opis w materiałach dla nauczyciela) i drogę listu z Ugandy (Kamuli) do Polski (zabawa ruchowa np. „Do przodu prawą rękę daj” – opis w materiałach dla nauczyciela).

2. Praca w grupach:

- a. Zaznaczanie drogi listu. Na czarnobiałych, konturowych politycznych mapkach świata dzieci zaznaczają flamastrem drogę listu z Ugandy do Polski.
- b. Wykonywanie plansz z informacjami o Ugandzie. Do przygotowanych na stołach kartek A3 dzieci zamieszczają, w odpowiednie miejsca, informacje o Ugandzie:
  - na środku kartki napis – Republika Ugandy,
  - malują flagę – paski czarno-żółto-czerwone,

- naklejają pośrodku flagi ptaka – kornika szarego,
- poniżej dokleją odpowiednie karteczki do napisów na kartonie: Stolica – Kampala; Języki – angielski, suahili, luganda (oraz inne z grupy języków bantu); Urodzajne tereny – wokół Jeziora Wiktorii; Bogactwa naturalne – miedź, złoto, kobalt; Zajęcia ludności – rolnictwo, hodowla; Jeziora – Wiktorii, Alberta, Edwarda; Hymn – „O, Ugando, piękny kraju”; Atrakcje turystyczne – Pałace Buganda (rysunek w załączniku), malownicze wodospady, rezerwaty dzikich zwierząt.

3. Otwarcie i odczytanie listu „Mój dzień w Ugandzie”.

List zawiera zadania do wykonania. Dodatkowo można przeprowadzić pogadankę na temat treści listu i własnych doświadczeń uczniów, ze szczególnym uwzględnieniem podobieństw i różnic między dziećmi z Ugandy i Polski.

4. Prezentowanie wizytówki Josepha Lwevoli w kształcie kwiatka (załącznik nr 4) i umieszczenie jej na gazetce klasowej.

5. Wykonywanie przez uczniów własnych wizytówek.

Uczniowie wykonują wizytówki wg tego samego schematu (w centrum wizytówki – imię i nazwisko, dookoła – ulubiony sport; potrawa; zabawa; kolor; dom, w którym

mieszkam; moja rodzina; moje marzenia...). Rysunki mogą mieć różne kształty: słońca, kwiatka, owocu, serca, gwiazdy. Dzieci rysują lub piszą. Uczniowie prezentują prace i porównują poszczególne elementy wizytówek z emblematem chłopca z Ugandy. Następnie umieszczają wizytówki wokół pracy Josepha na gazetce klasowej.

6. Zabawa z piosenką afrykańską.

Śpiewanie piosenki Funge alafia asze aszee (4x) wskazując kolejno – głowę, serce, lewe i prawe ramię, w tym czasie robimy w lewo krok, dostawiamy nogę i w prawo krok dostawiamy nogę. Można też poprowadzić zabawę z polską piosenką – „Głowa, ramiona, kolana, pięty, kolana, pięty, kolana, pięty, głowa, ramiona, kolana, pięty, oczy, uszy, usta, nos (śpiewamy 2-3 razy za każdym razem szybciej).

7. Pisanie listu do Josepha „Mój dzień w Polsce w ... (nazwa miejscowości, w której uczeń mieszka).

Dzieci z przedszkola i klasy pierwszej „rysują list” – najpierw na małych kartkach ilustrują swoje codzienne czynności, później naklejają je na kartce A3 i podpisują. Dzieci starsze piszą list ilustrując go szybkimi szkicami. Uczniowie odczytują i prezentują swoje listy. Wybierają list, który zostanie wysłany do chłopca z Ugandy (nauczyciel wysyła list do szkoły, która adoptowała chłopca – list zostanie przekazany adresatowi, adres szkoły zamieszczony jest w materiałach dla nauczyciela).

8. Zakończenie w kręgu.

- a. „Siedem życzeń”. Na środku leży duży arkusz papieru np. A1, przedzielony linią przez środek. Na górze każdej z powstałych części naklejone są portrety dziecka z Afryki i z Europy. Uczniowie proponują życzenia dla Josepha i innych dzieci z Ugandy (na podstawie wiadomości z listu i przekazanych przez nauczyciela – materiały dla nauczyciela) oraz dla polskich dzieci. Nauczyciel zapisuje je i odczytuje. Tworzy z nich tabelę z życzeniami i zamieszcza na gazetce klasowej.
- b. Zabawy afrykańskie – utrwalenie.
- c. Podsumowanie zdania: Dzisiaj na zajęciach...

Mój dzień w Ugandzie

Autor scenariusza: Małgorzata Szczęśna

Temat: „Mój dzień w Ugandzie” – życie codzienne chłopca z Afryki.

Materiały dla nauczyciela.

Joseph Lwevola (czytaj Dżosef Llewola) to autentyczna postać, chłopiec mieszkający w Ugandzie. Urodził się 7 kwietnia 1995 r. w miejscowości Butansi w pobliżu Kamuli, gdzie znajduje się Ośrodek Misyjny. Chłopiec nie miał właściwej opieki i warunków do edukacji. Jego rodzice nie żyją. Zmarli na AIDS – ojciec w 2000 r., matka w 2003 r. – gdy chłopiec miał 8 lat (ta choroba jest poważnym problemem w Ugandzie). Obecnie Joseph jest pod opieką dziadka (78 lat). Chłopiec ma czworo rodzeństwa: Irenę (17 lat), Tape-nensi (15 lat), Roberta (13 lat), Phionę (9 lat). Domy mieszkańców często stanowią lepianki kryte słomą, dach, od góry, jest umacniany kamieniami i cegłami.

Joseph lubi robić własnoręcznie zabawki, zajmować się zwierzętami i grać w piłkę nożną. Trzy lata temu jego największym marzeniem było – móc się uczyć. Dzięki akcji „Adopcja na odległość” przeprowadzonej w Szkole Podstawowej nr 307 w Warszawie na ul. Barcelońskiej, uczniowie i „szkolna mama” – Małgorzata Szczęśna, umożliwiają mu spełnienie tego pragnienia. Od trzech lat dzieci z tej szkoły zbierają pieniądze, za które opłacane jest kształcenie chłopca, mundurek szkolny i jeden posiłek dziennie. „Szkolna mama” i uczniowie korespondują z chłopcem – wysyłają mu listy (w języku angielskim), zdjęcia i karty z życzeniami świątecznymi. Jednocześnie otrzymują od Josepha listy, zdjęcia i ksero jego świadectw szkolnych.

Joseph Lwevola jest pod opieką Ośrodka Misji Salezjańskich w Kamuli, który znajduje się 150 kilometrów od stolicy. Kamuli w dosłownym tłumaczeniu oznacza mały kwiatek. Wokół misji są pola kukurydzy i fasoli – gdy długo nie ma deszczu, wszyscy się martwią o plony. Pomoc dzieci w ośrodku misyjnym polega na koszeniu wysokiej, stoniowej trawy, karczowaniu krzewów, ścinaniu drzew i wyrywaniu ich z korzeniami oraz przygotowywaniu ziemi pod uprawy.

Czterech Salezjanów prowadzi szkołę zawodową, do której chodzi 150 dzieci uczących się w następujących dziedzinach: murarstwo, krawiectwo, stolarstwo, hydraulika, spawalnictwo, praca biurowa z obsługą komputera oraz elektryka.

Po lekcjach, na uczniów czekają dodatkowe zajęcia. Jednym z nich jest sport. Jest tam wiele różnych drużyn podzielonych wg dyscyplin, np. piłka nożna (którą Joseph uwielbia), siatkówka i netball (rodzaj koszykówki). Istnieją grupy teatralne, akrobatyczne i zespoły muzyczne z instrumentami dętymi. Dzieci z Ugandy mają wakacje w styczniu. W lutym zaczyna się nowy rok szkolny. Wtedy jest gorąco, wietrznie, deszczowo.

Szkolnictwo w Ugandzie

Dzieci nie mają ocen, ich wyniki są oceniane na skali procentowej. Zwykle 50% i powyżej oznacza zdany przedmiot, poniżej niezaliczony. Przedmioty nie zawsze muszą być powtarzane. Ważne jest, aby przy ukończeniu siódmej klasy (ostatniej) szkoły podstawowej, uczeń zdał egzamin końcowy. Szkoła podstawowa w Ugandzie trwa 7 lat, następnie jest szkoła średnia (pierwszy stopień – cztery lata; stopień zaawansowany – dwa lata) i studia albo kursy pomaturalne. Oprócz szkół średnich są też szkoły zawodowe. Cały rok szkolny podzielony jest na trzy części (termy szkolne), każda po trzy miesiące: pierwsza część i rozpoczęcie roku szkolnego – luty, marzec, kwiecień, po nich trzy tygodnie wakacji; druga część – czerwiec, lipiec, sierpień, i kolejne trzy tygodnie wakacji; oraz trzecia część – październik, listopad, grudzień i długie dwumiesięczne wakacje.

Adopcja na odległość

W wielu krajach rozwijających się, szczególnie w Afryce, zdobywanie wiedzy jest przywilejem najbogatszych. Nie ma tam obowiązku uczęszczania do szkoły, a dzieci często pozostawione są same sobie. Salezjański Ośrodek Misyjny proponuje program pomocy w kształceniu biednych dzieci z krajów misyjnych – Adopcję na odległość. Inicjatywa ta skierowana jest do ludzi dobrej woli,

którzy chcieliby pokryć koszty nauki dziecka. Dziecko, które ukończy szkołę, jest lepiej przygotowane do dorosłego życia.

Źródło i dodatkowe informacje – www.misje.salezianie.pl, Listy z Kamuli (Uganda) z Ośrodka Salezjańskiego od księdza Ryszarda Józwiaka i Fr. Ferdinanda Ntunzweimana oraz Fr. Johna Marciniaka Kikomeko.

Uganda – państwo w środkowej Afryce nad Jeziorem Wiktorii, o pow. 236 tys. km². Graniczy z Sudanem, Demokratyczną Republiką Konga, Rwandą, Tanzanią i Kenią. Ludność zajmuje się głównie rolnictwem i hodowlą. Jest to kraj słabo rozwinięty.

Ustrój państwa to republika konstytucyjna. Prezydent mianuje premiera, a parlament tworzy Zgromadzenie Narodowe, na które składa się 303 członków wybieranych w wyborach powszechnych.

W 1894 r. utworzono protektorat Ugandy, w skład którego weszło 5 królestw: Ankole, Buganda, Bunyoro, Busoga i Toro. Najstynniejszym z nich jest królestwo Bugandy, utworzone w XV wieku przez kilkanaście rodów Ganda. Władcy Bugandy nosili tytuł kabaka. W XIX wieku państwo to podporządkowało sobie pozostałe królestwa regionu Międzyjeziora. Szczyt jego rozwoju to okres panowania Mutesy I (1854 – 1884).

W roku 1962 federacja Ugandy uzyskała niepodległość od Wielkiej Brytanii. W 1967 r. zniesiono historyczne monarchie. Konstytucja z 1993 r. przywróciła tradycyjny podział południowej części kraju na królestwa. Od 1987 r. trwa wojna domowa wywołana przez secesję regionu Acholiland.

Kraj ten jest jednym z najwyżej położonych państw Afryki. 84% jego powierzchni to północno-zachodnia część prekambryjskiej Wyżyny Wschodnioafrykańskiej. Uganda leży na równiku, ale ze względu na znaczne wysokości n.p.m., znajduje się pod wpływem klimatu podrównikowego. Wschodnia część kraju ma klimat podrównikowy suchy, w pozostałych częściach kraju występuje klimat podrównikowy wilgotny. Średnie miesięczne temperatury powietrza wahają się w granicach od 18 do 25°C. Ilość opadów zmienia się zależnie od regionu. Rzeki w Ugandzie należą głównie do dorzecza Nilu

m.in.: Katonga, Mayanja, Kafu. Na terenie Ugandy znajduje się wiele dużych zbiorników wodnych takich, jak: Jezioro Wiktorii, Jezioro Alberta, Jezioro Edwarda.

W Ugandzie znajdują się 32 obszary chronione, które łącznie zajmują 8% powierzchni kraju. Wybrane parki narodowe: Ruwenzori, Kabalega, Elgon, Kibale, Kidepo, Nimule, Bwindi.

Obyczaje i tradycje

Hymn państwowy - *Oh Uganda, Land of Beauty (O Ugando, piękny kraju)*

*O, Ugando! Niech Bóg Cię wspiera,
Swą przyszłość składamy na Twe ręce.
Zjednoczeni, wolni,
Za wolność
Razem zawsze staniemy.
O, Ugando! kraju wolności.
Dajemy naszą miłość i pracę,
Razem z sąsiadami
Gotowi służyć krajowi
W pokoju i przyjaźni żyć będziemy.
O, Ugando! ziemio, karmiąca nas
wyrośliśmy na żyznej ziemi, pod słońcem.
Za nasz własny, drogi kraj,
Zawsze staniemy,
Pełna w Koronie Afryki.*

Motto państwowe – *For God and My Country* (ang.) – Dla Boga i mojego kraju.

Mieszkańcy kraju (grupy etniczne): Ganda (17%), Karamojong (12%), Teso (8%), Nkole (8%), Soko (8%), Gisu (7%), Higi (7%), Lango (6%), Rwanda (6%) i inni.

Wyznania – 78% chrześcijanie (gł. katolicy i protestanci), 7% muzulmanie, ponadto wyznawcy religii tradycyjnych itp.

Imiona w Ugandzie – Imiona ugandyjskie niosą ze sobą wiele treści. Tutaj ludzie nie mają nazwisk. W jednej rodzinie nikt nie nazywa się jednakowo. Każdy ma dwa imiona: jedno chrześcijańskie np. Jan, Tomasz, Maria, Mikołaj, Franciszek, Piotr, Józef (tak jak nasz Joseph), drugie – ugandyjskie, które zazwyczaj mówi o sytuacji, w jakiej narodziło się dziecko. Na przykład, jeśli urodzi się chłopiec w momencie, kiedy matka była w drodze – dziecko ma na imię Sseguja, czyli „w drodze”. Pomysłowość nie zna granic. Zdarza się, że dziecko dostanie imię – nazwę pierwszej rzeczy, którą widzi matka po porodzie. Jeżeli narodzą się bliźniaki, zazwyczaj

ten, który narodził się najpierw nazywa się Pierwszy, a ten, który drugi – Ostatni. Często, zwyczajowo, imię dziecku nadaje babcia ze strony ojca.

Przy nadawaniu imion chrześcijańskich bywa, że kładzie się dziecko i zaczyna się powoli wypowiadać różne imiona, jeśli w czasie któregoś zacznie się uśmiechać lub gaworzyć, oznacza to, że imię dziecku się podoba i tak właśnie zostanie nazwane. Czasem, gdy matka bierze dziecko i przykładła do piersi, wypowiada imiona, jeśli dziecko zaczyna ssać, to znaczy, że wybrało sobie to właśnie imię.

Źródło – list Moniki Birungi MWDB,
Więcej – www.adoptcja2salezjanie.pl/bems/biuletyn_01_2007index.html

Potrawy

W kuchni w Ugandzie wykorzystywane są produkty wyhodowane przez tubylców. Podstawę żywienia stanowią banany, plantan (jest spokrewniony z bananem; jest pulchniejszy i dłuższy, zawiera dużo żelaza, magnezu, fosforu, witaminy C i A; przed jedzeniem należy go usmażyć lub upiec, gdyż surowy jest niestrawny), maniok (ze zmieszanych lub startych bulw otrzymuje się masę, która po wysuszeniu i prażeniu jest mielona – powstająca w ten sposób mąka służy do wypieku chleba, sporządzania i przygotowania różnych potraw oraz przerabia się ją na alkohol). Z masy powstałej ze zmielenia bulw otrzymuje się także mączkę skrobiową zwaną tapioką. Używa się jej do wyrobów cukierniczych i do sporządzania dietetycznych potraw skrobiowych), bataty (słodkie ziemniaki), kukurydza, proso i sorgo (liście wykorzystuje się jako paszę dla bydła, a ziarno przerabia na kaszę i mąkę, z której robi się placki). Ważną rolę odgrywa również rybołówstwo, które jest urozmaiceniem dość jednostajnego pożywienia. Jak w większości Afrykańskich państw tak i tutaj powszechnie spożywane jest piwo.

Obowiązki dzieci

Dzieci mają bardzo dużo obowiązków w domu, pracują też w polu. Czasem muszą same znaleźć pieniądze, aby utrzymać resztę rodzeństwa. Wiele dzieci jest bowiem sierotami.

Zabawy dzieci

Dzieci potrafią godzinami bawić się w znane

i w Polsce zabawy. Dziecięcy świat nie zna granic. Lubią śpiewać, przygotowywać przedstawienia... Więcej informacji w scenariuszu „Afrykańskie zabawy”.

Źródło – list Moniki Birungi MWDB (bajka przekazana przez Fr. Arasu).

Więcej – www.adoptcja2salezjanie.pl/bems/biuletyn_01_2007index.html

Afrykańska zabawa muzyczno-ruchowa

„**Simana ka**” – tekst: Simama ka, simama ka, ruka ruka ruka, simama ka, tembeja kimbija, tembeja kimbija, ruka ruka ruka simama ka; czynności: Simama – kucamy, ka – wstajemy, ruka – klaszczemy lub tupiemy, tembeja kimbija – obchodzimy krzesło dookoła lub obracamy się wokół własnej osi. Bawimy się dwa razy. Za drugim razem śpiewamy i poruszamy się dużo szybciej.

Zabawa ruchowa „Do przodu prawą rękę daj”

Śpiewamy i wykonujemy czynności: „Do przodu prawą rękę daj, do tyłu prawą rękę daj i potrząśnij ją. Bo przy ugi bugi bugi, trzeba w koło kręcić się, no i klaskać trzeba też – raz dwa trzy. Ugi bugi ahoj, ugi bugi ahoj (ahoj – podskakujemy wyciągając wysoko ręce). Dalsze zwrotki – zmieniamy tylko podkreślone wyrazy – prawą rękę zamieniamy na: lewą rękę, prawą nogę, lewą nogę, swoją głowę, swoją pupę....

Adres szkoły, która adoptowała Josepha

Lwevolę – Szkoła Podstawowa nr 307, Małgorzata Szczęsna – szkolny koordynator akcji „Adopcja na odległość”, ul. Barcelońska 8, 02-762 Warszawa.

1. List od Josepha Lwevoli z Ugandy (zawiera autentyczne teksty napisane przez chłopca) (Konsultacja – Karolina Karaszewska – wolontariuszka z Ugandy).

Drodzy Przyjaciele!

Przesyłam Wam pozdrowienia z mojego rodzinnego kraju, z Ugandy.

Mam na imię Joseph Lwevola, mam 9 lat. Moje imię nadała mi babcia. W moim kraju, w Ugandzie, ludzie mają po dwa imiona: jedno chrześcijańskie (ja mam Józef –Joseph), drugie – ugandyjskie.

(I zadanie – napiszcie swoje imię na kartce i obok jego znaczenie).

Mieszkam w miejscowości Butansi, blisko

miasteczka – Kamuli, 150 km od stolicy Kampala i Jeziora Wiktorii. W okolicy są pola kukurydzy i fasoli – gdy długo nie ma deszczu, wszyscy się martwią o plony. Teraz jest styczeń i mamy wakacje. W lutym zaczyna się nowy rok szkolny. Wtedy jest gorąco, deszczowo, często wieje wiatr.

Mieszkam z rodziną w domu – lepiance krytej słomą, której dach często umacniamy kamieniami i cegłami od góry. Moi rodzice nie żyją. Opiekuje się nami chory dziadek. Mam czworo rodzeństwa: Irenę (17 lat), Tapenensi (15 lat), Roberta (13 lat), Phionę (9 lat). Lubię robić zabawki np. z drutu (zrobiłem samochód i wózek), z opakowań np. z butelek oraz z kory bananowca (zrobiłem piłkę i skakankę).

(II zadanie – odpowiedzcie mi i napiszcie z czego można jeszcze robić zabawki).

Lubię też zajmować się zwierzętami i grać w piłkę nożną. Potrafię cały wolny dzień bawić się z kolegami na powietrzu. Z rodzeństwem często śpiewamy i przygotowujemy przedstawienia.

Dużo pomagam dziadkowi: koszę wysoką słoniową trawę, karczuję krzewy, pomagam przy ścinaniu drzew i wyrywaniu ich z korzeniami oraz kopaniu. Pomagam w domu, w polu i przy zwierzętach – karmię kozy liśćmi sorgo. Pomagam też mieszkańcom mojej wioski w pracach w ogrodzie.

(III zadanie – napiszcie, w jaki sposób pomagacie innym).

Czasem boję się, bo w pewnych regionach Ugandy żołnierze porywają dzieci, by służyć w armii. Największym moim marzeniem było – móc się uczyć. Dzięki pomocy jednej z warszawskich szkół, już od roku mogę chodzić do szkoły. W dniu, w którym idę do szkoły, dziadek budzi mnie o 7.00 rano. Myję się, ubieram mundurek szkolny i czasem jem śniadanie – porycz (jest to ugotowana mąka kukurydziana z wodą i z cukrem), który bardzo lubię. Przed wyjściem karmię zwierzęta. Do szkoły idę pół godziny piaszczystą drogą. Uczę się czytać, pisać, matematyki, języka angielskiego, sztuki i nauki o społeczeństwie. W szkole mamy godzinę przerwy na obiad o 2.00 po południu – jem poszo, czyli gęstą papkę z gotowanej mąki kukurydzianej, czasem polanej ostrym sosem. Lekcje kończę

o 5.00 po południu. Często, po szkole, gramy z kolegami w piłkę nożną lub bawimy się w grę „Sula katambala – Tomuli lamu lala”.

(IV zadanie – Usiądźcie w kręgu (siad kuczny). Wybrana osoba chodzi z jakimś przedmiotem w rękę na zewnątrz koła i mówi pierwszą część tekstu – „Sula katambala”. Wszyscy jej odpowiadają – „Tomuli lamu lala”. W pewnym momencie wybrane dziecko podkłada komuś przedmiot koło stóp, za plecami. Dzieci oglądają się i sprawdzają, czy nie ma za nimi przedmiotu. Ten, kto znajdzie za sobą przedmiot bierze go do ręki i goni podkładającego jedno okrążenie. Podkładający biegnie na zwolnione miejsce. Teraz podkłada osoba, która złapała przedmiot. Jeśli ktoś kogoś złapie, to osoba złapana siedzi na środku dopóki ktoś inny nie zostanie złapany. Wtedy następuje zamiana.)

Po powrocie ze szkoły pomagam w domu i w polu. Na kolację jemy banany, smażony plantan – podobny do bananów, potrawy z batatów (słodkich ziemniaków) i prosa, kukurydzę lub placki z sorgo. Jemy rękami.

Czasem dziadek opowiada nam bajki i opowieści. Oto jedna z nich: Usiądźcie wygodnie i posłuchajcie.....

Rybak i muzungu

Nad Jeziorem Wiktorii w Ugandzie, żył sobie pewien rybak. Miał on żonę, troje dzieci, malutką chatkę i bardzo dobrą wędkę. Codziennie rano szedł na brzeg jeziora i łowił ryby. Kiedy złowił już 10 sztuk zabierał je na targ do znajomego sprzedawcy, sprzedawał, a pieniądze przeznaczał na jedzenie i ubranie dla swojej rodziny. Pieniądze wystarczały na zaspokojenie potrzeb całej rodziny. Praca ta zajmowała mu pół dnia. Resztę dnia spędzał siedząc przed domem, patrząc na jezioro i rozmawiając z żoną, dziećmi i wszystkimi, którzy do niego przychodzili. Tak mijał dzień za dniem. Pewnego dnia zjawił się pewien muzungu – biały. Długo przyglądał się rybakowi, kiedy on łowił ryby. Następnego dnia, ten sam muzungu, znów przyszedł na brzeg jeziora i przyglądał się rybakowi, aż w końcu podszedł do niego i powiedział:

- Rybaku! Dlaczego łowisz tylko 10 ryb dziennie? Przecież możesz poświęcić więcej czasu i łowić więcej ryb!
- Ależ dlaczego? – ze zdziwieniem zapytał

rybak.

- Kiedy złowisz więcej ryb i sprzedasz je, będziesz miał więcej pieniędzy. Jeśli będziesz miał więcej pieniędzy, będziesz mógł kupić sobie łódź i wypłynąć na jezioro, by łowić jeszcze więcej ryb – tłumaczył muzungu.
- Dobrze, ale po co? – znów zapytał rybak.
- Kiedy będziesz miał łódź i będziesz łowił więcej ryb, sprzedasz je i będziesz mógł sobie kupić łódź motorową, żeby móc wypływać daleko na jezioro, gdzie jest więcej ryb i łowić jeszcze więcej.
- To prawda, – odrzekł rybak – ale czemuż miałbym to robić?
- To proste! Będziesz łowił więcej, będziesz miał więcej pieniędzy. Będziesz mógł zbudować większy dom dla swojej rodziny, kupić samochód, kupić wiele innych rzeczy... – wyliczał muzungu.
- Lecz po co mi to wszystko? – ze zdziwieniem zapytał rybak.
- Jak to po co? By być bardziej szczęśliwym!!! – wykrzyknął muzungu.
- Ale ja już jestem bardzo szczęśliwy! – powiedział rybak

(V zadanie – Jak zrozumieliście morał tej bajki? O czym mówi? – zastanówcie się w grupach i opowiedzcie, jak ją rozumiecie.)

Gdy idę spać i jest mi zimno, przykrywam się kocem lub kurtką. Czuję się bardzo dobrze. Zawsze oglądam zdjęcia uczniów szkoły, która się mną zaopiekowała. Wtedy czuję się szczęśliwy!

Niech Was Bog błogostawi!
Joseph

Republika Ugandy:

Stolica – Kampala

Języki – angielski, suahili, luganda

Urodzajne tereny – wokół Jez. Wiktorii

Bogactwa naturalne – miedź, złoto, kobalt

Zajęcia ludności – rolnictwo, hodowla

Jeziora – Jez. Wiktorii, Jez. Alberta, Jez. Edwarda

Hymn – „ O, Ugando, piękny kraju”

Atrakcje turystyczne – pałace Buganda, malownicze wodospady, rezerваты dzikich zwierząt

Flaga Ugandy – do pracy zespołowej można wyciąć z flagi tylko ptaka, paski dzieci mogą namalować same, a później na środku nakleić ptaka.

Stroje mieszkańców Afryki

Autor scenariusza: Marta Piegał-Kaczmarczyk

Temat: Stroje mieszkańców Afryki.

Cele:

- zapoznanie dzieci z bogactwem oraz różnorodnością symboliki strojów noszonych przez mieszkańców różnych części Afryki.

Potrzebne środki i materiały:

Mapa, atlas geograficzny z flagami państw; zestaw barwnych rysunków i wzorów do kolorowania z afrykańskimi strojami; informacje i materiał ilustracyjny ze scenariuszy „Afrykańskie ozdoby” i „Tuaregowie z Sahary”, gra memo „Mieszkańcy Afryki” (jako materiał ilustracyjny); plastelina; biały brystol z odrysowanym konturem Afryki; kilka garstek piasku, zbóż, pestek i ziaren itd.; klej w płynie; pędzelki do rozprowadzania kleju; pudełeczka; kubki po jogurtach; plastikowe butelki; ziarna fasoli, kaszy i ryżu; papier kolorowy; nożyczki; rytmiczna muzyka do gry na instrumentach; karteczki z losami: babcia 1x, dziadek 1x, żona 2x, mąż 2x, małe dziecko 3-8x, duże dziecko 3-8x; zbiór bajek i legend afrykańskich; spokojna muzyka; świeczka lub latarka; plastelina; chusty do wiązania – najlepiej po jednej dla każdego dziecka; kolorowe tkaniny różnej wielkości – można poprosić dzieci o przyniesienie z domu niepotrzebnych obrusów, prześcieradeł lub serwetek (można też użyć krepiny zamiast tkanin); kolorowe papiery samoprzylepne; wstążki; tasiemki; parawan z cieniutkiego prześcieradła lub firanki; sznurek; karteczki do gry „Każdy jest ważny...”

Realizacja

1. Wprowadzenie.

Kiedy w sali pojawią się pierwsze dzieci poproś je o zrobienie kilku figurek z plasteliny – mogą to być ludzie lub zwierzęta. Powiedz, że figurki te będą potrzebne do pewnego zadania.

2. Afryka – wspólne tworzenie mapy kontynentu.

Na białym brystolu odrysuj wcześniej kontur Afryki. Pokaż dzieciom mapę, a na niej góry, doliny, sawannę, rzeki, jeziora. Zaproś dzieci do wspólnego stworzenia mapy Afryki – tak, aby była nie tylko kolorowa, ale też miała zróżnicowaną fakturę. Poproś, żeby podwinęły rękawy i fragment po fragmencie smarowały kontynent afrykański płynnym klejem. Stwórzcie swoją mapę usypując ją z piasku i różnego rodzaju zbóż, pestek i ziaren lub pokruszonych suchych liści. Poczekać i upewnijcie się, że mapa dobrze się trzyma.

3. Co mówi o mnie mój strój?

Opowiedz dzieciom o kilku zasadach afrykańskiego ubioru:

- Im większy turban, tym wyższy status społecznego.
- Kolory często nawiązują do barw narodowych lub plemiennych.

- Dodatki – korale, kolczyki, zdobione pasy – to znak bogactwa.
- Długie spodnie to strój dla mężczyzn, krótkie dla chłopców.
- Mamy noszą swoje małe dzieci w chustach na plecach.
- Mąż kupuje żonie ubrania i biżuterię, więc im lepiej jest ubrana, tym lepiej to świadczy o jej mężu.

Obejrzyjcie razem rysunki/zdjęcia afrykańskich strojów, ozdób i nakryć głowy, a następnie spróbujcie odgadnąć kim jest osoba na rysunku/zdjęciu. W jakich warunkach żyje: czy jest tam ciepło czy zimno? Do czego mogą służyć poszczególne elementy stroju np. turban zakrywający usta Tuarega. Z jakich materiałów wykonano stroje? Dlaczego są luźne i przewiewne, dlaczego zazwyczaj osłaniają głowę? Zastanówcie się czy również w Polsce strój mówi wiele o osobie, która go nosi. Jak ubierają się starsi ludzie, a jak młodzież? Czym różni się strój jaki nosimy do szkoły i na wakacjach? Latem i zimą? Podczas uroczystości i na co dzień?

4. Muzyka i tańce afrykańskie.

Powiedz dzieciom, że Afrykańczycy kochają muzykę, tańce i śpiewy i chętnie spędzają w ten sposób wolny czas. Zaproś dzieci do przygotowania instrumentów z pudełek, kubeczków po jogurcie, ziaren fasoli, kaszy itd. Podczas pracy nad instrumentami

włącz muzykę afrykańską. Kiedy instrumenty będą gotowe zaprosz wszystkich do wspólnego koncertowania. Powiedz, że ważną rolę podczas tańców i muzykowania odgrywa mistrz ceremonii. Każde dziecko będzie mogło być mistrzem ceremonii, który będzie kierował tańcem lub muzykowaniem całej grupy. Zadaniem mistrza ceremonii podczas muzykowania będzie wskazywanie, który zespół ma grać na swoich instrumentach w danej chwili. Podczas tańca zadaniem mistrza ceremonii będzie pokazywanie kroków i ruchów, które wszyscy będą naśladować. Zaprosz dzieci, aby usiadły wygodnie na podłodze ze swoimi instrumentami w dłoniach. Podziel grupę na 3-4 osobowe zespoły i zaprosz pierwszego mistrza ceremonii mówiąc np. *Mistrz ceremonii Tomek*. Każde z dzieci po kolei wychodzi na środek i dyryguje grą zespołów. Kiedy już wszyscy mieli okazję pograć na instrumentach i pokierować ceremonią poprosz dzieci, o odłożenie instrumentów i zaprosz do tańca. Każde dziecko po kolei będzie pełniło rolę mistrza – będzie pokazywać kroki i ruchy, obowiązujące wszystkich przez 2-3 takty.

5. Każdy jest ważny, czyli afrykańska rodzina.

Zaprosz dzieci do wspólnej zabawy, w której będzie brała udział cała afrykańska rodzina. Usiądźcie razem i opowiedz o zasadach tej gry. Powiedz, że w kulturze afrykańskiej rodzina jest zazwyczaj duża i bardzo ważna. Ważny jest każdy członek rodziny, ale największym szacunkiem cieszą się zawsze babcia i dziadek, ponieważ są najstarsi, najwięcej wiedzą o życiu i historii rodziny. Przypomnij też, że każdy w rodzinie ubiera się trochę inaczej – zgodnie z zasadami, według których staraliśmy się rozszyfrować znaczenie stroju w ćwiczeniu „Co mówi o mnie mój strój?” Rozdaj dzieciom karteczki z napisami lub symbolami oznaczającymi matkę, dziecko, duże dziecko, męża i żonę, babcię i dziadka. W tym wieku dzieci są bardzo przywiązane do swojej płci, dlatego warto przygotować losy dla dziewczynek na papierze innego koloru niż dla chłopców. Jeżeli w grupie jest dziecko wyjątkowo nieśmiałe warto przypilnować, aby wylosowało rolę babci lub dziadka – dla podniesienia samooceny. Zabawa przebiega następująco: rodzina bawi się podczas rodzinnego święta, w tle gra rytmiczna muzyka, wszyscy tańczą i skaczą. Na hasło nauczyciela wszyscy się zatrzymują i tylko pojedynczy członkowie

rodziny zaczynają tańczyć lub przechadzać się, pozostali zachowują się zgodnie z poniższymi zasadami:

- kiedy tańczą lub bawią się matki, dzieci, pozostali członkowie rodziny kucają machając do nich i wyciągają ręce – wszyscy troszczą się o matki, dzieci, bo to największy skarb całej rodziny;
- kiedy są to starsze dzieci, pozostali przywołują je gestem do siebie – starsze dzieci są bardzo pomocne, dlatego cała rodzina chętnie zaprasza je do siebie;
- kiedy tańczy lub przechadza się mąż z żoną, pozostali biją brawo – małżeństwo jest dla Afrykańczyków bardzo ważne i cieszą się, kiedy powstaje nowa rodzina;
- kiedy przechadza się babcia z dziadkiem, wszyscy inni się kłaniają – to właśnie babcia i dziadek cieszą się największym szacunkiem, to do nich każdy zwraca się o poradę w trudnych sprawach.

Zachowania członków rodziny można przećwiczyć przed rozpoczęciem zabawy z muzyką. Jeżeli po kilku rundach dzieci nadal chcą się bawić, można przeprowadzić ponowne losowanie ról i zagrać jeszcze raz.

6. Afrykańskie nakrycia głowy – wiązanie chusty i turbanów.

Rozdaj dzieciom chusty i poprosz, żeby w parach spróbowały poukładać je w turbany. Najprostszy sposób na ułożenie chusty – turban skręcany tuż nad czołem. Można go też skręcić na dole głowy, tuż przy karku i zaczepić z przodu lub z boku wkładając końcówkę pod tkaninę okalającą głowę. Pomocne w wiązaniu chust będzie dokładne obejrzenie rysunków załączonych do scenariusza.

7. Pokaz mody afrykańskiej – przygotowanie strojów i sali.

Rozdaj dzieciom tkaniny lub krepiny i zachęć do stworzenia afrykańskich strojów. Zachęć dzieci, aby w parach pomagały sobie w przygotowaniach. Przypomnij dwie zabawy przy muzyce, w które bawiliście się wcześniej: „Każdy jest ważny, czyli afrykańska rodzina” oraz „Muzyka i tańce afrykańskie”. Powiedz, że zaprezentujemy je podczas pokazu. Przygotuj parawan z cienutkiego obrusu lub prześcieradła. Można go zawiesić na sznurku rozpiętym między ścianami sali – będzie tworzył efekt teatru cieni. Jeśli dzień jest słoneczny, to najlepiej zawiesić go pod słońce, a jeśli jest ciemno, to można ustawić za nim lampkę, żeby podświetlała kontury stojących za nim dzieci. Kiedy dzieci będą

przebrane, a parawan przygotowany, pokaż im, na czym polega efekt teatru cieni. Niech wszystkie dzieci usiądą na podłodze, a Ty po kolei zapraszaj je do przejścia za parawanem. Przebywając za nim mogą tańczyć, robić śmieszne figury. Jeśli masz aparat cyfrowy – warto zrobić dzieciom zdjęcia w turbanach i strojach, a następnie wydrukować po 4 sztuki na stronie. Wydrukowane zdjęcia dzieci mogą przykleić na kartoniku i ozdobić ramką z afrykańskimi symbolami. Zdjęciami można udekorować salę przed przybyciem gości na pokaz, a pod koniec dnia dzieci mogą zabrać je do domu na pamiątkę.

8. Pokaz mody afrykańskiej – widowisko dla młodszych grup przedszkolaków i/ lub dla rodziców.

Poproś dzieci ze swojej grupy, aby usiadły wszystkie razem pod ścianą w pobliżu parawanu. Zaproś gości do wzięcia udziału w niezwykłym pokazie mody afrykańskiej przygotowanym przez grupę sześciolatek. Rozpocznij od krótkiego wprowadzenia w temat przy spokojnej muzyce. Następnie rozpocznijcie pokaz mody przy rytmach muzyki afrykańskiej:

- każde dziecko w afrykańskim stroju przechodzi najpierw za parawanem, a następnie wychodzi na środek i opowiada kilka słów o swoim stroju, o kolorach i symbolach;
- muzyka może cały czas cicho grać, a Ty zapraszaj kolejne dzieci do przejścia za parawanem i zaprezentowania stroju;
- następnie pokażcie gościom grę „Każdy jest ważny ...” ;
- do kolejnej zabawy „Muzyka i tańce afrykańskie” zaproście swoich gości, dajcie im instrumenty – niech spróbują sił w afrykańskiej rodzinnej orkiestrze i wspólnym tańcu prowadzonym przez mistrza ceremonii.

9. Czarodziejskie czytanie bajek z Afryki.

Na zakończenie zaproponuj dzieciom odpoczynek przy spokojnej muzyce z Afryki. Pokaż dzieciom stary adapter lub gramofon, zapytaj czy wiedzą co to jest. Powiedz, że dziś będziemy używać go w wyjątkowy sposób. Weź przygotowane wcześniej figurki ludzi i zwierząt i przyklej je do starej płyty gramofonowej, pokaż dzieciom jak figurki się kręcą, kiedy gramofon jest uruchomiony. Na środku płyty umieść małą świeczkę, która będzie podświetlać figurki i rzucać na ścianę ich cienie. Jeśli w sali jest zbyt jasno zasłoń okna

zastójkami lub roletami, żeby cienie na ścianie były bardziej widoczne. Rozłóżcie na podłodze materace, koce i poduszki, żeby każdy mógł wygodnie się ułożyć. Powiedz, jak ważne w kulturze krajów afrykańskich jest opowiadanie historii i bajek i że najczęściej zajmuje się tym babcia lub dziadek, bo oni znają najciekawsze opowieści. Zawiąz sobie turban na głowie i powiedz, że teraz ty będziesz babcią, a wszystkie dzieci twoimi wnuczkami. Włącz cicho muzykę i czytaj dzieciom bajki.

Stroje mieszkańców Afryki

Autor scenariusza: Marta Piegał-Kaczmarczyk

Temat: Stroje mieszkańców Afryki

Materiały dla nauczyciela

Słowniczek:

Galabija (dżalaba) – są to długie stroje zarówno damskie, jak i męskie, typowe dla krajów arabskich Afryki Płn. (rys. strój Marokańczyka i Marokanki)

Gbariye (luźna, sięgająca ud koszula, zazwyczaj w jasnych kolorach) i **sokoto** (spodnie często wykonane z tego samego materiału) – elementy męskiego stroju Joruba. (rys. mężczyzna z ludu Joruba, Nigeria)

Hula – charakterystyczna czapeczka w stroju hausa (rys. mężczyzna z Togo)

Kanga – kolorowa, wzorzysta tkanina – element stroju kobiecego w Afryce Wschodniej. Na wielobarwnych bawełnianych kawałkach materiału umieszcza się przysłowia i powiedzenia. Tkaniny wykorzystuje się jako spódnice, okrywa nimi głowy oraz nosi w nich małe dzieci. Kangi wykorzystuje się także w gospodarstwie domowym m.in. rozkładając na stole lub łóżku. (rys. kobieta w kanga, Zanzibar)

Kente – tradycyjne stroje przypominające rzymskie togi. Ubrania szyje się tkaniny o tej samej nazwie, wykonanej z wąskich pasemek materiału w kolorach: żółtym, czerwonym, zielonym i pomarańczowym. Dawniej był to strój władców, obecnie strój męski charakterystyczny dla niektórych krajów Afryki Zachodniej m.in. Ghany. (rys. król Aszanti)

Kobięcy strój ludu Joruba – afrykańskie kobiety często zawiązują na głowie fantazyjne turbany. Bardzo popularne jest także noszenie dzieci w chustach (rys. kobieta z ludu Joruba, Nigeria).

Lud Hamerów – stroje kobiet wykonane są zazwyczaj ze skóry, w odróżnieniu od większości afrykańskich ubiorów, które szyje się przede wszystkim z bawełny. (rys. kobieta z ludu Hamerów, Etiopia).

Rubega – materiał/tkanina, którą okrywają się Masajowie mieszkający Afryce Wschodniej. Tkanina ma zazwyczaj czerwony kolor. (rys. Masajka)

PRZYDATNE LINKI:

- Strona założona przez miłośników Afryki. Wiele ciekawych informacji na temat kultury, sztuki i obyczajów panujących w krajach afrykańskich. Strona w języku polskim. <http://www.afryka.org/>
- Strona zawierająca wiele interesujących i aktualnych informacji na temat uchodźców i dla uchodźców. Między innymi jest tam dział „kraje pochodzenia”, z którego można dowiedzieć się więcej o krajach, z których uchodźcy przybywają do Polski. <http://refugee.pl/index.php?mod=content&path=14>
- Strona z instrukcją w języku angielskim i zdjęciami ilustrującymi sposób wiązania turbanu. <http://www.desertdancer.com/turban.html>
- Strona z informacjami i ilustracjami tradycyjnych strojów afrykańskich. http://www.rebirth.co.za/traditional_african_clothing.htm

MUZYKA AFRYKAŃSKA DO WYKORZYSTANIA NA ZAJĘCIACH

- Homeland: A Collection of Black South African Music
- Miriam Makeba
- Youssou N'Dour
- African Salsa: Senegalese Salsa Fireworks

POLECANE KSIĄŻKI

- Markowska W., Miłska A., **Baśnie z dalekich wysp i łądów**, Fundacja ABC XXI, Warszawa 2008.
O sułtanie Darai, gazeli i żebraku – bajka z Sudanu; *Mrille* – baśń z Kamerunu; *O ziemi, z której wyrastają zęby* – baśń z Nigerii; *O Achmedzie, co język zwierząt rozumiał* – baśń z Sudanu
- **26 bajek z Afryki ze zdjęciami Ryszarda Kapuścińskiego**, Agora/Green Gallery, Warszawa 2007. [Zdjęcia w tej książce są dobrą ilustracją współczesnych strojów afrykańskich z różnych stron kontynentu.]
- Piquemal M., **Bajki Filozoficzne**, Muchomor, Warszawa 2004.
- **Bajki z Krajów Uchodźców**, UNHCR i PAH, 2006.: *Najlepiej nieszczęściu zapobiec* – bajka z Somali; *Kłamiwy Osman* – bajka z Sudanu

Na arabskim targu

Autor scenariusza: Ewa Pytlak

Temat: Na arabskim targu.

Cele:

- zapoznanie z wyglądem targu arabskiego w północnej Afryce,
- poznanie typowych produktów sprzedawanych na arabskim targu w północnej Afryce.

Potrzebne środki i materiały:

Zdjęcia/rysunki z targu arabskiego – stoiska ze słodyczami, naczyniami glinianymi, przyprawami, warzywami, marynatami, ubraniami (np. chustami, tarbuszami, galabijami/dżalabami) dywanami; produkty pochodzące z arabskiego targu lub ich zdjęcia – gliniane dzbanki i talerze, dywan, chustka na głowę, tarbusz, galabija; owoce (np. daktyle, brzoskwinie, melony, owoce kaktusa); warzywa (np. papryka, oliwki, pomidory, marchew, cebula); przyprawy (np. szafran, pikantna papryka, kardamon, kurkuma, harissa, mięta, kmin, kolendra); ozdoby (np. złota lub srebrna bransoletka); białe kartki papieru A-4; nagranie muzyki arabskiej lub odgłosów dochodzących z targu arabskiego; kostka do gry; 4 pionki; listy zakupów dla grup. W zajęciach można także wykorzystać materiał ilustracyjny scenariusza „Święto plonów w Maroko” i „Stroje mieszkańców Afryki” (strój Marokańczyka i Marokanki).

Realizacja

1. Wprowadzenie.

Nauczyciel odtwarza arabską muzykę, przygotowuje jedną z fotografii/rysunków targu i zasłania ją małymi karteczkami, w taki sposób, że odkryty zostaje tylko mały fragment. Zadaniem dzieci jest zgadnąć, jakie miejsce przedstawia fotografia.

2. Rozmowa na temat pokazanej fotografii /przykładowe pytania/:

- po czym można poznać, że to targ?
- skąd się wzięła nazwa targ?
- co można kupić na tym targu?
- gdzie może odbywać się ten targ?
- jak wyglądają osoby na tym targu?

3. Jak jest na arabskim targu?

Nauczyciel opowiada o targu pokazując lub wieszając kolejne zdjęcia, a w tle gra muzyka arabska.

Prawdziwy arabski targ to ogromny labirynt uliczek ze sklepikami wypełnionymi po brzegi najróżniejszymi towarami. Tutaj kolory i zapachy mieszają się ze zdwojoną siłą. Obok arabskich fajek wodnych (zwanych nargila lub szisza), czuć zapach pachnących olejków, przypraw i orzeszków maczanych w miodzie.

Taką ilość towarów, jak na arabskim targu, trudno byłoby znaleźć gdzie indziej. W ulicce z dywanami pyszną się kolorowe, małe i duże kobierce. Stragany z biżuterią ociekają złotem, a bogactwo owoców zdumiewa – słodkie daktyle, dojrzałe banany, małe limonki aż proszą się, żeby ich spróbować. Na stoiskach z przyprawami curry, szafran i cynamon cieszą oko oraz drażnią nos. Nie brakuje marynat, śliska leci na widok dorodnych oliwek i ostrych papryczek. W powietrzu unosi się zapach kardamonu i kawy.

Przy sklepiku z chustami gromadzą się kobiety, aby móc dobrać odpowiednią chustkę, obok widać stoiska ze strojami dla mężczyzn. W oczy rzucają się długie białe galabije z kapturami. Mężczyźni przymierzają tarbusze. Łasuchy nie przejdą obojętnie obok stoiska ze słodyczami, chałwą, orzeszkami w miodzie, suszonymi owocami i bakławą.

Każdy z handlujących tutaj Arabów ma swój sposób na zachęcenie do obejrzenia własnego sklepu. Zaczepianie na ulicy przez handlarza przechodzącego turysty jest czymś normalnym, a sposoby zachęcania do odwiedzenia sklepu bardzo pomysłowe.

Obowiązkowym elementem zakupów jest targowanie się. Sprzedawca zawsze poda nam cenę dużo wyższą i będzie lamentował,

rwiał włosy z głowy, krzyczał, oburzając się na cenę, jaką chce zapłacić kupujący za jego towar. Ale jest to jedynie element kupowania, bez niego nie ma mowy o prawdziwych zakupach na arabskim targu. Sztuka targowania jest niemniej ważna niż cena uzyskana za towar. Dobry klient to taki, który potrafi się dobrze targować, a nie ten który od razu zapłaci zaproponowaną przez sprzedawcę wygórowaną cenę.

Targ to nie tylko miejsce zakupów, można się tu napić słodkiej herbaty podawanej w niewielkich filiżankach, zreperować rower, coś przyszyć. Na większych targach są także tkacze. Sprzedawcy częstują swoimi towarami przechodniów – przed zakupem można produkt skosztować (słodycze, małe owoce...). Na targ przychodzi się także w celach towarzyskich – porozmawiać z innymi, spotkać się, poplotkować.

4. Zgubione przedmioty.

Nauczyciel rozdaje dzieciom rysunki przedmiotów, które „wypadły” podczas transportu na targ. Zadaniem dzieci jest dopasować je do odpowiedniego stoiska. Zanim dzieci wykonają to zadanie nauczyciel ustala, czy dzieci znają nazwy przedmiotów, tłumaczy jak powstały i do czego służą.

5. Oglądanie, wąchanie i smakowanie przypraw (np.: papryka, cynamon, kardamon).

6. Zakupy na targu – gra.

		z.st	
	z.st		
		z.st	
			z.st
z.st			

Nauczyciel układa na podłodze planszę do gry z białych kartek A-4 i zdjęć/nazw stoisk (z.st.). Dzieli grupę na 4 zespoły. Każdy zespół dostaje wykaz przedmiotów, które trzeba kupić na targu. Grupy rzucając kostką wędrują po planszy, można poruszać się po niej w dowolny sposób w lewo, w prawo, w górę w dół, ale nie na ukos, próbują dotrzeć do planszy ze zdjęciem/nazwą stoiska, w którym znajdują się przedmioty z ich listy. Po 5 kolejkach rzutów, sprawdzamy, na ile każdy z zespołów zrealizował listę zakupów, co kupił, a do jakiego stoiska nie dotarł.

Lista zakupów nr 1	Lista zakupów nr 2	Lista zakupów nr 3	Lista zakupów nr 4
złota bransoletka	gra tryk trak	zegarek	nargila
daktyle	banany	pomarańcze	oliwki
szal (chusta)	dżalaba	dywan	tarbusz
szafran	suszone papryczki	laski cynamonowe	bakława
klatka dla ptaków	tygielek do parzenia kawy	gliniany dzbanek	tadżin

7. Zakończenie zajęć – rysunek lub swobodna wypowiedź będąca zakończeniem jednego ze zdań:

„Gdybym był na arabskim targu to ...”.
 „Najbardziej chciałbym spróbować ...”.
 „Najchętniej kupiłbym ...”.

Propozycje uzupełniające:

1. Odgrywanie scenki – zakupy na targu arabskim z uwzględnieniem targowania się.
2. Zabawa „prawda czy fałsz” – nauczyciel pozwala przyjrzeć się przez chwilę wybranemu zdjęciu, następnie zakrywa je i wygłasza zdanie, np.: „Na zdjęciu stoją dwie arabskie kobiety.”, zadaniem dzieci jest ocenić, czy zdanie było prawdziwe, czy fałszywe kiwając głową z góry na dół, gdy zdanie jest prawdziwe lub kręcąc głową od lewej do prawej, jeśli zdanie jest fałszywe.
3. Przygotowanie stoisk na arabski targ, a także wykonywanie, malowanie i ozdabianie przedmiotów do sprzedaży.
4. Zachęta do zakupów – uczniów zostają podzieleni na grupy, każda grupa otrzymuje zdjęcie wybranego stoiska i ma przygotować plakat, rymowankę, wierszyk – hasło reklamowe, które przyciągnie do jej stoiska chętnych. Następnie każda grupa prezentuje swój sposób zachęcenia kupujących do odwiedzenia stoiska.

Na arabskim targu

Autor scenariusza: Ewa Pytlak

Temat: Na arabski targu.
Materiały dla nauczyciela

Słowniczek

Galabija (dżalaba) – są to długie stroje zarówno damskie, jak i męskie (wzór w załączniku).

Tarbusz – wiśniowa czapeczka filcowa, podobna do fezu, o kształcie graniastostupa o podstawie okręgu z czarnym frędzelkiem, noszona przez mużłmanów zamieszkałych w północnej Afryce.

Nargila – fajka wodna (szisza), rozpowszechniona w krajach mużłmańskich północnej Afryki i Bliskiego Wschodu. Składa się ze szklanego, miedzianego lub ceramicznego naczynia (przypominającego nieco dzban) na wodę, pionowej rurki doprowadzającej powietrze i odprowadzającej dym, zakończonych podstawką, na której umieszcza się susz owocowy lub tytoń, oraz elastycznego węża z ustnikiem, przez który wciąga się dym.

Tadżin – gliniane naczynie, głęboki talerz z pokrywką w kształcie stożka, do przygotowywania potrawy rozpowszechnionej w krajach Maghrebu. Tak nazywa się też potrawa przygotowana w tym naczyniu: mięso duszone z jarzynami.

Harissa – ostra pasta wytwarzana z papryki chili i czosnku z dodatkiem przypraw (kolendry, kminku) i oliwy. Dodawana do potraw np. z makaronu, kuskusu i zup.

Bakława (bakława) – potrawa przygotowana z cieniutkiego ciasta przekładanego pokrojonymi orzechami lub migdałami z cukrem lub miodem. Na wierzchu posypana orzeszkami pistacjowymi.

Gra tryk trak – jedna z najstarszych gier planszowych na świecie. Bardzo popularna w krajach mużłmańskich.

O arabskim targu

Targ (po arabsku „suq”) jest bardzo ważnym miejscem w życiu miasteczka. Często znajdują się w centralnym miejscu, blisko meczetu – to podkreśla jak ważną pełni rolę. Zazwyczaj zlokalizowany jest na placu i zajmuje przylegające do niego uliczki. Większe targi często mają zadaszenie, które chroni przed promieniami słonecznymi. Towary rozkłada się na stoiskach lub bezpośrednio na ziemi.

Targ to oczywiście miejsce, w którym sprzedaje się i kupuje najróżnorodniejsze produkty. Arabskie targi słyną przede wszystkim z ogromnego wyboru przypraw (szafran, pikantna papryka, kardamon, kurkuma, mięta, kmin, kolendra itp.), owoców, warzyw (zarówno egzotycznych dla nas, jak i znanych nam z naszych sklepów np. cebula, pomidory, kapusta) i słodyczy. Handluje się tam też ubraniami i biżuterią. Na straganach można znaleźć zarówno tradycyjne stroje (np. galabije), jak i całkiem współczesne podkoszulki i spodnie.

Targ to także miejsce gdzie znajdują się liczne warsztaty szewców, tkaczy, krawców i niewielkie warsztaty mechaniczne, w których można np. naprawić rower). To także miejsce towarzyskich spotkań, wymiany informacji i najświeższych plotek. Na targu bez trudu można znaleźć miejsce, by spokojnie napić się herbaty i zapalić fajkę wodną.

Krótką informacją o Fundacji Edukacji Międzykulturowej

Fundacja Edukacji Międzykulturowej powstała na początku 2006 roku z myślą o upowszechnianiu wiedzy o dorobku kulturowym i społecznym grup etnicznych i narodowościowych, mieszkających zarówno w Polsce, jak i poza jej granicami. Naszym celem jest zachęcanie do poznania własnej kultury i kultur innych społeczeństw.

Prowadzimy dwa rodzaje projektów:

- ✓ edukacyjne, adresowane do dzieci i młodzieży, pokazujące różnorodność kulturową świata, ale pozwalające też na lepsze poznanie naszej kultury i tradycji;
- ✓ rozwojowe, realizowane przede wszystkim w Gruzji, mające na celu rozwijanie współpracy i wymianę doświadczeń.

W 2006 FEM stworzyła stronę internetową www.miedzykulturowa.org.pl. Serwis poświęcony edukacji międzykulturowej zawiera: propozycje scenariuszy zajęć z dziećmi na poziomie przedszkolnym i nauczania zintegrowanego; przykłady projektów realizowanych w Polsce; zestaw adresów stron internetowych i adresów źródłowych pomocnych w realizowaniu zajęć. Na stronie umieściliśmy wybór artykułów poświęconych tematyce krajów rozwijających się, przybliżających problemy kulturowo-społeczne pomocne w zrozumieniu zachodzących tam procesów. Ważnym uzupełnieniem artykułów są zdjęcia umieszczone w galerii. Stworzona zosta-

ła ponadto podstrona „Dla dzieci” zawierająca zestawy kolorowanek, memo, obrazki do wyszukiwania różnic, gry planszowe i krzyżówki, bajki pokazujące różnorodność kulturową świata. Strona internetowa stała się osią naszego działania, wszelkie materiały powstałe w ramach prowadzonych projektów są tu umieszczane, można też się dowiedzieć, co nowego dzieje się w fundacji.

FEM realizowała projekt „Warszawa wielu kultur – spotkania edukacyjne dla najmłodszych”. Projekt obejmował cykl spotkań dla przedszkolaków przybliżający im różnorodność kulturową miasta, szkolenia dla nauczycieli oraz opracowanie materiałów edukacyjnych.

Obecnie realizujemy projekt „Spotkanie – projekt edukacyjny o uchodźcach z Afryki”. Celem projektu jest przybliżenie kultury afrykańskich uchodźców. W ramach projektu organizowany jest cykl warsztatów dla młodzieży, wystawy fotograficzne, szkolenia dla nauczycieli i studentów pedagogiki oraz rozbudowa strony www.miedzykulturowa.org.pl.

Dotychczasowe działania naszej fundacji znalazły się wśród dobrych praktyk opisanych przez Narodowe Centrum Kultury – koordynatora działań ERDM w Polsce oraz ujęte w Narodowej Strategii Polski dla ERDM.

Załączniki do scenariuszy drukowanych w teczce „Afryka dla najmłodszych – materiały dla nauczyciela”:

RYSUNKI	SCENARIUSZ
Pigmej	Wprowadzenie do cyklu – Kto mieszka w Afryce Stroje mieszkańców Afryki
Tuareg	Wprowadzenie do cyklu – Kto mieszka w Afryce Stroje mieszkańców Afryki
kobieta tuareska przed namiotem	Wprowadzenie do cyklu – Kto mieszka w Afryce Stroje mieszkańców Afryki
Masajka	Wprowadzenie do cyklu – Kto mieszka w Afryce Stroje mieszkańców Afryki
król ludu Aszanti	Stroje mieszkańców Afryki
kobieta z ludu Joruba (Nigeria)	Stroje mieszkańców Afryki
mężczyzna z ludu Joruba (Nigeria)	Stroje mieszkańców Afryki
tradycyjny strój arabski (Maroko) – kobieta	Stroje mieszkańców Afryki Na arabskim targu
tradycyjny strój arabski (Maroko)–mężczyzna	Stroje mieszkańców Afryki Na arabskim targu
mężczyzna z Togo	Stroje mieszkańców Afryki
kobieta z ludu Hamerów (Etiopia)	Stroje mieszkańców Afryki
kobieta z ludu Arbore (Etiopia)	Stroje mieszkańców Afryki
kobieta w kanga (Zanzibar)	Stroje mieszkańców Afryki
dom Buszmenów	Afrykańskie domostwa
dom Dogonów	Afrykańskie domostwa
dom Masajów	Afrykańskie domostwa
dom Nupe	Afrykańskie domostwa
dom Pigmejów	Afrykańskie domostwa
namiot pasterzy z Somalii	Afrykańskie domostwa
dom na palach Benin	Afrykańskie domostwa
pałac Bugandy	Afrykańskie domostwa Mój dzień w Ugandzie - życie codzienne chłopca z Afryki
dom z przedmieścia	Afrykańskie domostwa
maniok	Mój dzień w Ugandzie - życie codzienne chłopca z Afryki
bataty	Mój dzień w Ugandzie - życie codzienne chłopca z Afryki
sorgo	Mój dzień w Ugandzie - życie codzienne chłopca z Afryki
banan	Mój dzień w Ugandzie - życie codzienne chłopca z Afryki
mapa konturowa (zał.2)	Mój dzień w Ugandzie - życie codzienne chłopca z Afryki
flaga Ugandy (zał.3)	Mój dzień w Ugandzie - życie codzienne chłopca z Afryki
„kwiatek” (zał. 4)	Mój dzień w Ugandzie - życie codzienne chłopca z Afryki
zestaw kart do gry w targ przedstawiających produkty	Na arabskim targu
kolorowa mapa Afryki	dodatkowe
krzyżówki	dodatkowe
rebus	dodatkowe
KOLOROWANKI	
kobieta z ludu Hamerów (Etiopia)	Stroje mieszkańców Afryki
kobieta z ludu Joruba (Nigeria)	Stroje mieszkańców Afryki
mężczyzna z ludu Joruba (Nigeria)	Stroje mieszkańców Afryki
mężczyzna z Togo	Stroje mieszkańców Afryki
ZDJĘCIA	
zdjęcie Josepha (zał. 1)	Mój dzień w Ugandzie - życie codzienne chłopca z Afryki
zdjęcia z targu w Menzel Temime (Tunezja)	Na arabskim targu

